

Juuso Tiusanen

”EN TIIÄ MISSÄ OISIN, JOS EN OIS SINNE MENNYT”

Laitosnuorten elämä sijaishuollon jälkeen

Opinnäytetyö
Kansalaistoiminta ja nuorisotyö

Marraskuu 2013

MIKKELIN AMMATTIKORKEAKOULU

Mikkeli University of Applied Sciences

KUVAILULEHTI

 <p>MIKKELIN AMMATTIKORKEAKOULU Mikkeli University of Applied Sciences</p>		Opinnäytetyön päivämäärä 19.11.2013	
Tekijä(t) Juuso Tiusanen		Koulutusohjelma ja suuntautuminen Kansalaistoiminta ja nuorisotyö	
Nimeke ”En tiä missä oisin, jos en ois sinne mennyt”. Laitosnuorten elämä sijaishuollon jälkeen.			
Tiivistelmä <p>Sijaishuollon jälkeen nuorella on edessään itsenäinen elämä. Nuoren elämä sijoituksen jälkeen on yleensä varsin haastavaa ja kriittistäkin aikaa. Sijaishuollossa olevilla lapsilla on taustallaan yleensä erilaisia traumoja, jonka vuoksi heillä on suurena riskinä ajautua aikuisiässä erilaisiin ongelmiin. Millaisena nuorten sijaishuollon jälkeinen elämä näyttäytyy ja millaisia itsenäisessä elämässä vaadittavia valmiuksia nuoret ovat sijaishuollosta saaneet? Entä mitä nuoret jälkikäteen ajattelevat sijaishuoltoajastaan?</p> <p>Opinnäytetyöni tilaaja on Etelä-Savossa sijaitseva yksityinen lastensuojelulaitos, jossa on 12 asiakaspaikkaa. Opinnäytetyössäni pyrin selvittämään millaisena lastenkodin entisten asukkaiden sijaishuollon jälkeinen elämä näyttäytyy. Pyrin myös selvittämään millaisia ajatuksia nuorilla on sijaishuoltoajastaan ja sijaishuoltopaikastaan, sekä millaiset valmiudet he ovat mielestään saaneet sijaishuoltopaikasta omaan itsenäiseen elämäänsä. Opinnäytetyöni on kvalitatiivinen tutkimus, jossa olen käyttänyt aineistokeruun menetelmänä teemahaastattelua. Haastattelin tutkimukseeni kuutta nuorta, joiden viimeisimpänä sijaishuoltopaikkana yksityinen lastenkoti on toiminut.</p> <p>Haastattelemilleni nuorille on sijoituksen jälkeen muodostunut kokonaisuudessaan positiivinen kuva omasta sijaishuoltoajastaan ja nuoret kertovat oppineensa sijaishuollon aikana itsenäisessä elämässä vaadittavia valmiuksia. Nuoret kuitenkin mainitsevat myös negatiivisia asioita sijaishuoltoajasta ja kuvailevat yksityisen lastenkodin toimintaa koskevia puutteita. Haastatteluhetkellä nuorten elämä oli kokonaisuutena varsin tasapainoista ja heillä oli elämässään kannattelevia tekijöitä. Monella on kuitenkin sijoituksen jälkeen esiintynyt suuria vaikeuksia ja osa oli haastatteluhetkellä vailla työ- tai opiskelupaikkaa.</p>			
Asiasanat (avainsanat) Lastensuojelu, sijaishuolto, huostaanotto, itsenäistyminen			
Sivumäärä 46	Kieli Suomi	URN	
Huomautus (huomautukset liitteistä)			
Ohjaavan opettajan nimi Hanne Salovaara-Pitkänen		Opinnäytetyön toimeksiantaja Yksityinen Lastenkoti	

DESCRIPTION

 <p>MIKKELIN AMMATTIKORKEAKOULU Mikkeli University of Applied Sciences</p>		Date of the bachelor's thesis 19.11.2013
Author(s) Juuso Tiusanen		Degree programme and option Civic Activities & Youth Work
Name of the bachelor's thesis "I do not know where I would be right now if I had not gone there". Young people's life after foster care.		
Abstract <p>After foster care a young person faces the independent living. Life after foster care is usually difficult and critical time. Usually children who are in foster care have different kind of traumas. For that reason they have a high risk of facing problems in adulthood. What is life after foster care and what kind of independent life skills have young people learned in foster care? What do young people think about foster care afterwards?</p> <p>My thesis was assigned by a private children's home with twelve places for young people. In my thesis I will try to find out what life is after foster care. I also try to find out what kind of thoughts young people have about their time in foster care and what kind of independent life skills young people learned while foster care. My thesis is a qualitative study in which I used interviews as a data collection method. I interviewed the six young people whose last foster care place has been same private children's house.</p> <p>After foster care young people have formed a positive image of their substitute care and young people told that they have learned the skills required for independent life. However, young people also mention some negative things about foster care and describe some weaknesses of private children's house. The young people's lives seemed to be stable at the time of the interview and they had things which support them in life. However, many young people have had big problems after foster care and some of them were without a job or a place of study.</p>		
Subject headings, (keywords) Child welfare, foster care, custody, independent		
Pages 46	Language Finnish	URN
Remarks, notes on appendices		
Tutor Hanne Salovaara-Pitkänen		Bachelor's thesis assigned by Private Children's House

SISÄLTÖ

1	JOHDANTO	1
2	LASTENSUOJELUN HUOSTAANOTTO JA SIJAISHUOLTO	2
2.1	Suomalaisen lastensuojelun pääpiirteet	2
2.2	Lastensuojeluasiakkuus	3
2.3	Huostaanotto	4
2.4	Sijaishuolto	6
2.5	Jälkihuolto.....	7
3	NUORET SIJAISHUOLLON JÄLKEEN	8
3.1	Valmiudet sijaishuollosta omaan elämään.....	8
3.2	Itsenäisen elämän alkutaipaleella	9
3.3	Nuorten yhteiskuntaan kiinnittyminen	11
3.4	Nuorten ajatuksia sijaishuollossa elämisestä	13
4	TUTKIMUKSEN TOTEUTUS	15
4.1	Tutkimusongelma	15
4.2	Teemahaastattelu menetelmänä	16
4.3	Aineistokeruuprosessin eteneminen	18
4.4	Haastattelujen kulku	19
4.5	Aineiston analyysi	20
5	TULOKSET	22
5.1	Nuorten ajatuksia sijaishuoltoajasta ja sijaishuoltopaikasta	22
5.1.1	Suhtautuminen sijaishuoltoaikaan ja sijaishuoltopaikkaan.....	22
5.1.2	Puutteet sijaishuoltopaikan toiminnassa	24
5.2	Valmiudet sijaishuollosta omaan elämään.....	26
5.2.1	Sijaishuollon itsenäistymisvaiheessa saatu tuki.....	27
5.2.2	Odotukset itsenäisestä elämästä.....	29
5.3	Sijaishuollon jälkeinen elämä	30
5.3.1	Haasteet ja vaikeudet sijaishuollon jälkeen	33
5.3.2	Itsenäisen elämän kannattelevat tekijät.....	35
5.3.3	Tulevaisuuden näkymät ja tavoitteet	37
6	POHDINTA	39
	LÄHTEET	44

LIITTEET

- 1 Suostumus opinnäytetyöhön liittyvään haastatteluun
- 2 Haastattelurunko

1 JOHDANTO

Lastensuojelu ja etenkin siihen liittyvät huostaanotto ja sijaishuolto ovat olleet viime vuosien aikana suuria keskustelun aiheita suomalaisessa yhteiskunnassa. Huostaanotolla ja sijaishuollolla tarkoitetaan lapsen kasvatuksen järjestämistä kodin ulkopuolella. Lastensuojelun huostaanotto on viimesijaisin lastensuojelun keino ja se puutuu vahvasti perheen ja yksilön itsemääräämisoikeuteen. Tämän vuoksi on mielestäni perusteltua tutkia, millaisiin tuloksiin huostaanoton ja sijaishuollon avulla päästään. Onkin syytä selvittää, millaista nuoren elämä on sijaishuollon jälkeen ja onko sijaishuolto mahdollistanut nuorelle tasapainoisen itsenäisen elämän. On myös oletettava, että nuorilta saatu tieto sijaishuollosta ja sen avusta on arvokasta.

Sijaishuollon päätyttyä nuorella on edessään uusi elämänvaihe, itsenäistyminen. Itsenäistymiseen liitetään aina tiettyjä edellytyksiä, kuten esimerkiksi vastuunotto omasta elämästä. Itsenäistyminen voi osoittautua haasteelliseksi vaikka siihen olisikin valmistautunut. (Törrönen & Vauhkonen 2012, 57.) Lastensuojelun asiakkaina olevien lasten elämäkokemukset ovat yleensä vaikeita suhteutettuna ikätasoon (Barkman 2009, 242). Lähtökohtaisesti voidaan siis olettaa, että sijaishuollossa olleen nuoren itsenäistyminen on erityisen haasteellista, koska taustalla on erilaisia ongelmia, jotka ovat johtaneet lopulta huostaanottoon.

Opinnäytetyössäni tutkin sijaishuollossa olleiden nuorten sijoituksen jälkeistä itsenäistä elämää. Lisäksi tutkin nuorten sijaishuollosta itsenäiseen elämään saamia valmiuksia ja nuorten suhtautumista jälkikäteen omaan sijaishuoltoaikaan ja sijaishuoltopaikkaan. Näkökulma tutkimukseeni tulee siis vahvasti nuorilta itseltään. Opinnäytetyöni kolme tutkimuskysymystä ovat:

- Millaisia ajatuksia lastenkodin entisillä asukkailla on omasta sijaishuoltajastaan ja sijaishuoltopaikastaan?
- Millaiset valmiudet lastenkodin entiset asiakkaat ovat saaneet sijaishuollosta omaan itsenäiseen elämään?
- Millaisena lastenkodin entisten asiakkaiden sijaishuollon jälkeinen elämä näytetään?

Opinnäytetyöni tilaaja on eräs Etelä-Savossa sijaitseva yksityinen lastensuojelulaitos. Kyseinen lastensuojelulaitos toivoi, että he saisivat tutkimukseni avulla luotettavaa ja laadukasta jälkiseuranta-aineistoa. Opinnäytetyöni tilaaja oli myös halukas saamaan tietoa nuorten näkemyksistä koskien sijaishuoltoa, jotta heillä olisi mahdollisuus tarkastella omaa toimintaansa ja tarvittaessa jopa kehittää sitä. Opinnäytetyöni on kvalitatiivinen tutkimus, joka keskittyy nuorten sijaishuollon jälkeisen elämän tarkasteluun ja nuorten sijaishuoltoa koskevien mielipiteiden esille tuomiseen.

2 LASTENSUOJELUN HUOSTAANOTTO JA SIAISHUOLTO

2.1 Suomalaisen lastensuojelun pääpiirteet

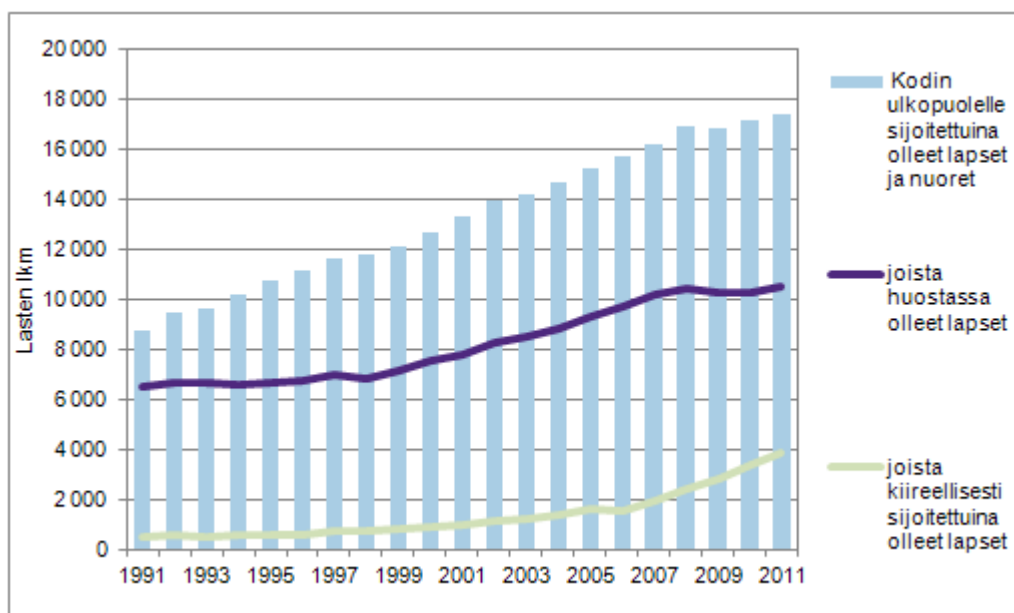
Suomessa lastensuojelullisia toimenpiteitä ohjataan vahvasti lainsäädännöllä. Uusi lastensuojelulaki astui voimaan tammikuussa 2008. Lain keskeisimpänä tarkoituksena on turvata lapsen oikeus turvalliseen kasvuympäristöön, tasapainoiseen ja monipuoliseen kehitykseen sekä erityiseen suojeluun. Lastensuojelun tehtävänä on edistää lapsen suotuisaa kehitystä ja hyvinvointia. Vanhempia, huoltajia ja muita lapsen huollossa ja kasvatuksesta vastaavia henkilöitä on tuettava lapsen kasvatuksessa ja huolenpidossa. Lastensuojelun on pyrittävä ennaltaehkäisemään lapsen ja perheen ongelmia, sekä puututtava niihin riittävän varhain. Lastensuojelullisissa toimenpiteissä on otettava aina ensisijaisesti huomioon lapsen etu. (Lastensuojelulaki 1 – 2/2007.)

Lastensuojelua on lapsi- ja perhekohtainen lastensuojelu, jota toteutetaan tekemällä lastensuojelutarpeen selvitys, asiakassuunnitelma ja järjestämällä avohuollontukitoimia. Myös lapsen kiireellinen sijoitus ja huostaanotto, sekä niihin liittyvä sijaishuolto ja jälkihuolto ovat lapsi- ja perhekohtaista lastensuojelua. Lisäksi kunnat järjestävät ehkäisevää lastensuojelua. Tällöin lapsi tai perhe ei ole lastensuojelun asiakkaana. Ehkäisevä lastensuojelu määritellään tueksi tai erityiseksi tueksi, jota voidaan antaa esimerkiksi opetuksessa, nuorisotyössä, päivähoidossa, äitiys- ja lastenneuvolassa tai muussa sosiaali- ja terveydenhuollossa. (Lastensuojelulaki 3/2007.)

Vuoden 2011 aikana Suomessa oli huostaan otettuina 10 535 lasta. Huostassa olleiden määrä lisääntyi vajaa kolme prosenttia edellisvuodesta. Kiireellisesti sijoitettuja oli 3 867 lasta. Kiireellisesti sijoitettujen lasten määrä nousi huomattavasti, sillä heitä oli

13 prosenttia enemmän, kuin edellisvuonna. Kaikkiaan 17 409 lasta ja nuorta oli sijoitettu kodin ulkopuolelle. Kodin ulkopuolelle sijoitetuista poikia on enemmän, kuin tyttöjä. Lähes puolet huostassa olleista lapsista oli vuoden 2011 aikana sijoitettuna perheisiin. (Lastensuojelu 2011, tilastoraportti 26/2012.)

Kodin ulkopuolelle sijoitettuna olleet lapset ja nuoret sekä niistä huostassa olleet ja kiireellisesti sijoitetut lapset vuosina 1991 – 2011*

*Sama lapsi voi sisältyä sekä kiireellisiin sijoituksiin että huostassa olleiden lukumääriin.

KUVIO 1. Lastensuojelu tilasto vuosilta 1991 – 2011. (Lastensuojelu 2011, tilastoraportti 26/2012.)

2.2 Lastensuojeluasiakkuus

Lastensuojeluasiakkuus käynnistyy erilaisin tavoin. Hyvin useasti lastensuojeluasia käynnistyy virallisen lastensuojeluilmoituksen kautta. Yleensä ilmoituksen tekijänä on viranomainen. Joskus aloite lastensuojeluun tulee perheen sisältä. Tällöin avun hakijana on yleensä perheen äiti. (Heino 2009, 63 - 64.) Lastensuojeluasia tulee vireille, kun sosiaalityöntekijä tai muu lastensuojelutyöntekijä vastaanottaa lastensuojeluilmoituksen tai pyynnön lastensuojelutarpeen arvioimiseksi. Tämän jälkeen työntekijän on ratkaistava välittömästi, onko asiassa ryhdyttävä kiireellisiin lastensuojelutoimenpiteisiin. Lisäksi sosiaalityöntekijän on seitsemän arkipäivän kuluessa asian vireille tulosta ratkaistava, onko asiassa ryhdyttävä lastensuojelutarpeen selvitykseen. Lasten-

suojeluasiakkuus alkaa, mikäli vireille tulleen lastensuojeluasian johdosta ryhdytään kiireellisiin lastensuojelutoimenpiteisiin tai päätetään tehdä lastensuojelutarpeen selvitys. Lastensuojelutarpeen selvityksen tekee lapsen asioista vastaavan sosiaalityöntekijä. Selvityksessä arvioidaan lapsen kasvuolosuhteita, huoltajien tai muiden lapsen hoidosta ja kasvatuksesta vastaavien henkilöiden mahdollisuuksia huolehtia lapsen hoidosta ja kasvatuksesta sekä lastensuojelutoimenpiteiden tarvetta. (Lastensuojelulaki 26 – 27/2007.)

Lastensuojelun asiakkaina olevien lasten kasvuolosuhteet ja hyvinvointi ovat varsin poikkeavia verrattuna siihen, mitä ne ovat väestössä lapsilla keskimäärin. Lastensuojelun asiakkaina olevien lapsien elinolosuhteet ovat monilla tavoin muuttuvia, kuormittavia ja haastavia. Esimerkiksi perherakenteiden, asuinpaikan ja kasvuympäristön muutokset leimaavat näiden lasten arkea. Näiden lasten ihmis- ja ystävyys-suhteet ovat siis katkeilevia. (Heino 2009, 61 - 63.) Asioita, jotka heijastuvat lastensuojelun asiakkaina olevien lasten perheistä ovat mm. yksinhuoltajuus, uusioperheet, työttömyys tai työelämähistorian puuttuminen kokonaan, sekä sukupolvittainen lastensuojeluasiakkuus (Kitinoja 2005, 61).

2.3 Huostaanotto

Huostaanotto on lastensuojelun viimesijaisin ja järein keino. Huostaanotolla ja siihen liittyvällä sijaishuollolla tarkoitetaan lapsen hoidon ja kasvatuksen järjestämistä kodin ulkopuolella. Lapsen sijaishuolto voidaan järjestää laitos- tai perhehoitona. Koska huostaanotto kajoaa voimakkaasti lapsen yksityisyyteen ja perheen itsemääräämisoikeuteen, tulee huostaanoton perusteiden olla erittäin vankat.

Lastensuojelulain (40/2007) mukaan lapsi on otettava sosiaalihuollosta vastaavan toimielimen huostaan mikäli

- 1) puutteet lapsen huolenpidossa tai muut kasvuolosuhteet uhkaavat vakavasti vaarantaa lapsen terveyttä tai kehitystä;
- 2) tai mikäli lapsi itse vaarantaa vakavasti terveyttään tai kehitystään käyttämällä päihteitä tai tekemällä muun kuin vähäisenä pidettävän rikoksen.

Huostaanottoon ja sijaishuoltoon voidaan ryhtyä kuitenkin vain, jos avohuollon tukitoimet ovat osoittautuneet sopimattomiksi, mahdottomiksi tai riittämättömäksi ja sijaishuollon arvioidaan olevan lapsen edun mukaista. Avohuollon tukitoimet voidaan tulkita sopimattomiksi, mikäli niiden avulla ei voida puuttua lapsen ongelmiin. Avohuollon tukitoimet voivat olla mahdottomia mikäli lapsi tai hänen huolenpidosta vastuussa olevat henkilöt eivät suostu vastaanottamaan niitä. Mikäli avohuollon tukitoimilla ei voida poistaa lapsen tilanteessa olevia ongelmia, voidaan tukitoimet luokitella riittämättömiksi. Huostaanottopäätös ei vaadi kaikkien tukitoimien kokeilua, vaan ainoastaan niiden, jotka on arvioitu soveltuvan kyseisen lapsen tai perheen tukemiseen. (Saastamoinen 2010, 24.)

Puutteet lapsen huolenpidossa tai kasvuolosuhteissa voivat ilmetä moni eri tavoin. Perheen sisäisten syiden lisäksi lapsen terveyden ja kehityksen vakava uhka voi johtua myös lapsen muista kasvuolosuhteista. Uhkan, joka vaarantaa lapsen terveyden ja kehityksen, täytyy olla todellista, konkreettista ja vakavaa. (Saastamoinen 2010, 24.)

Huostaanotot näyttävät kohdistuvan pääasiassa lapsiin, jotka ovat murrosiässä. Suurin osa huostaanotoista tapahtuu lapsen ollessa 12 – 17 vuotta. Huostaanottojen taustatekijät ovat osittain hyvin samankaltaisia, kuin ylipäätään lastensuojeluasiakkuudessa. Taustatekijöistä korostuu mm. vanhemman tai vanhempien jaksamattomuus. (Heino 2009, 65.) Esimerkiksi lastensuojelun asiakkaana olevan perheen yksinhuoltajan jaksamisen ja voimavarojen loppuminen johtavat helposti huostaanottoon (Kitinoja 2005, 62). Huostaanottojen taustatekijöitä ovat myös vanhempien mielenterveysongelmat ja päihteiden väärinkäyttö, joka näkyy erityisesti pienten lasten huostaanottojen taustalla. Etenkin perheen äidin päihteiden väärinkäyttö vaikuttaa olevan riskitekijä. (Heino 2009, 65.)

Kun lapsi on päätetty ottaa huostaan, on sosiaalihuollosta vastaavalla toimielimellä oikeus päättää lapsen hoidosta, olinpaikasta, kasvatuksesta, valvonnasta ja muusta huolenpidosta. Lisäksi toimielimellä on oikeus päättää lapsen terveydenhuollosta ja tarpeellisesta opetuksesta. (Lastensuojelulaki 45/2007.)

Huostaanotto on aina voimassa toistaiseksi. Huostaanotto päättyy, kun huostassa pidon ja sijaishuollon tarvetta ei enää ole. Huostassa pitoa ei saa kuitenkaan lopettaa,

mikäli sen katsotaan olevan vastoin lapsen etua. Huostaanotto päättyy viimeistään, kun lapsi täyttää 18 vuotta. (Lastensuojelulaki 47/2007.)

2.4 Sijaishuolto

Sijaishuollolla tarkoitetaan huostaan otetun, kiireellisesti sijoitetun tai hallinto-oikeuden väliaikaisen määräyksen perusteella sijoitetun lapsen hoidon ja kasvatuksen järjestämistä kodin ulkopuolella. Sijaishuolto voidaan järjestää perhehoitona, laitoshuoltona tai muulla lapsen tarpeita edellyttämällä tavalla. (Lastensuojelulaki 49/2007.) Lapsen sijoittava kunta on vastuussa siitä, että lapselle valitaan hänen tarpeisiinsa parhaiten vastaava sijaishuoltopaikka. Sijaishuoltopaikassa on pystyttävä järjestämään lapsen tarpeenmukainen hoito ja huolenpito. Sijaishuoltopaikan valinnassa keskeisinä periaatteina ovat lapsen etu ja yksilölliset tarpeet. (Saastamoinen 2010, 7.)

Lapsen asioista vastaavan sosiaalityöntekijän vastuulla on huolehtia siitä, että sijaishuollossa olevalle lapselle selvitetään huostaanottoon johtaneet syyt. Lisäksi lapselle tulee selostaa toimet joihin hänen asioissaan on ryhdytty tai joihin aiotaan ryhtyä. Lapselle on myös järjestettävä riittävä mahdollisuus tavata hänen asioistaan vastaavaa sosiaalityöntekijää tai muuta lastensuojelun työntekijää. (Lastensuojelulaki 53/2007.)

Sijaishuollossa olevalle lapselle on turvattava hänelle tärkeät, jatkuvat ja turvalliset ihmissuhteet. Lapsella on oikeus tavata vanhempiaan, sisarusiaan ja muita hänelle läheisiä henkilöitä. Lapsi voi vastaanottaa vieraita, vierailla sijaishuoltopaikan ulkopuolella tai muutoin pitää yhteyttä hänelle läheisiin ihmisiin. (Lastensuojelulaki 54/2007.)

Lapsen saapuessa sijaishuoltopaikkaan on syytä kiinnittää huomiota, kuinka lapsi otetaan vastaan. Hyvä vastaanotto on ensimmäinen askel onnistuneelle sijoitukselle. Sijaishuoltopaikan työntekijöillä täytyy olla riittävästi aikaa lapsen kanssa olemiseen, mutta lapselle on myös osattava antaa omaa aikaa totuttautuessa uuteen paikkaan. Lapsen on totuttava uuteen elinympäristöön ja uusiin elämäntapoihin. (Känkänen 2009, 236.) Reinikaisen (2009, 55) mukaan lämminhenkinen ja huomioon ottava vastaanotto helpottaa sijaishuoltopaikkaan asettumista. Henkilökohtainen ja läsnä oleva tulohetki auttaa lasta tai nuorta tuntemaan olonsa tervetulleeksi.

Sijaishuoltoon tulevalla lapsella saattaa olla taustallaan erilaisia traumoja, jotka ovat vaarantaneet hänen tasapainoisen kehityksensä. Lapsuuden traumaattiset kokemukset ovat yhteydessä sosiaalisiin ja emotionaalisiin ongelmiin (Välivaara 2004, 13). Hyvin useasti lastensuojelun piirissä olevilla lapsilla on kokemuksia esimerkiksi hylätyksi tai loukatuksi tulemisesta. Myös aiemmat sijoitukset erilaisiin lastensuojelulaitoksiin ovat tyypillisiä. Sijaishuollossa oleva lapsi tarvitseekin mielihyvää lisääviä kokemuksia, jotka luovat turvallisuudentunnetta ja mahdollisuuden turvalliseen kasvuun. (Känkänen 2009, 237.)

2.5 Jälkihuolto

Lastensuojelulain (75/2007) mukaan sosiaalihuollosta vastaavan toimielimen on järjestettävä lapselle tai nuorelle jälkihuolto sijaishuollon päättymisen jälkeen. Kunnan velvollisuus jälkihuollon järjestämiseen päättyy viiden vuoden kuluttua siitä, kun lapsi on ollut kodin ulkopuolisen sijoituksen jälkeen viimeksi lastensuojelun asiakkaana. Velvollisuus jälkihuollon järjestämiseen päättyy kuitenkin viimeistään, kun nuori täyttää 21 vuotta.

Jälkihuollon tarkoituksena on tukea lapsen tai nuoren sijaishuollosta kotiutumista sekä helpottaa nuoren itsenäistymistä. Jälkihuollon tarkoituksena on myös tukea lapsen tai nuoren vanhempia tai huoltajia. Jälkihuollossa olevalle nuorelle laaditaan jälkihuolto-suunnitelma, jossa selvitetään jälkihuollon tarjoamat tukitoimet nuorelle (Lastensuojelulaki 76/2007). Jälkihuollon palvelut järjestetään aina yksilön tarpeen mukaan. Selviytymisen perusedellytyksiä ovat toimeentulon ja asumisen järjestäminen. Jälkihuollon palveluita voivat olla esimerkiksi henkilökohtainen ohjaus ja neuvonta, apu asunnon hankkimiseen, tuki koulunkäyntiin ja opiskelujen aloittamiseen, tuki työllistymiseen ja taloudellinen tuki itsenäistymiseen liittyviin menoihin. (Lastensuojelun käsikirja 2012.)

Jahnukaisen (2004, 323) mukaan jälkihuollolla voi olla keskeinen merkitys sijoituksen jälkeiseen yhteiskuntaan kiinnittymiseen. Moni nuori jää sijoituksen jälkeen yksin, koska heillä ei ole välttämättä samanlaista tukiverkostoa, kuin samanikäisillä muilla nuorilla. Hyvin toteutettu jälkihuolto voi siis olla parhaimmillaan todella merkittävä tekijä yksittäisen nuoren elämässä. Toisaalta sosiaalitoimilla ei välttämättä ole riittäviä resursseja käytössä, joilla saataisiin järjestettyä nuorelle riittävä ja tarpeenmukainen

tuki. Jälkihuollon tarjoama tuki saatetaan mieltää nuorten keskuudessa myös vain ai-neelliseksi tueksi ja henkistä tukea ei välttämättä osata ajatella todelliseksi tueksi.

Jälkihuoltoon onkin kiinnitetty viime vuosina enemmän huomiota ja sitä on pyritty kehittämään. Jälkihuollon tarjoamat tukitoimet ovat saaneet lisää painoarvoa, sillä on havaittu, että mikäli sijaishuollon jälkeen kaikki tukitoimet loppuvat, niin sijaishuol-lossa saavutetut hyvät asiat valuvat helposti hukkaan. Sijaishuolto ja jälkihuolto tulisi-kin aina nähdä kokonaisuutena. Sijaishuoltopaikasta lähdön valmistelu on aloitettava riittävän varhain, jotta nuoren kehitys voidaan saattaa turvallisesti oikeaan suuntaan. Lisäksi on hahmotettava, millaista tukea nuori tarvitsee sijoituksen päättymisen jäl-keen. Jälkihuollon perusedellytys on kuitenkin se, että nuori vastaanottaa tarjottua tukea ja ymmärtää itse tarvitsevansa sitä. (Känkänen 2009, 238.)

3 NUORET SIJAISHUOLLON JÄLKEEN

3.1 Valmiudet sijaishuollosta omaan elämään

Kasvaminen lapsesta aikuiseksi on monivaiheinen prosessi. Siihen kuuluvat ikäsidon-naiset kehitystehtävät ja erilaiset murrosvaiheet. (Känkänen 2009, 240.) Sijoitetulla nuorella yksi murrosvaihe on itsenäisen elämän aloittaminen sijaishuollon päätyttyä. Ennen itsenäisen elämän alkua sijaishuollon ja sijaishuoltopaikan tulee tukea ja auttaa lasta kehittymään tasapainoiseksi aikuiseksi, sekä valmistaa lasta tai nuorta itsenäistä elämää varten. Sijoituksen aikana lapselle tai nuorelle tulisikin opettaa itsenäisessä elämässä vaadittavia taitoja ja valmiuksia. Tällaisia taitoja ja valmiuksia ovat esimer-kiksi omien raha-asioiden hoito, kotitaloustyöt, omasta hygieniasta huolehtiminen, sosiaaliset taidot, sekä opiskeluun ja työnhakuun liittyvien asioiden hoito. Mitä enemmän itsenäisessä elämässä vaadittavia valmiuksia nuori oppii, sitä valmiimpi hän tuntee olevansa itsenäiseen elämään.

Sijaishuollossa olleet nuoret viestivätkin oppineensa sijaishuollossa itsenäisessä elä-mässä vaadittavia valmiuksia. Törrönen & Vauhkonen (2012, 70.) mainitsevat nuorten itsenäistymistä sijaishuollosta koskevassa tutkimuksessaan nuorten oppineen erilaisia arjessa vaadittavia käytännön taitoja. Heidän tutkimukseen osallistuneet nuoret kertoi-vat olleensa riittävän valmiita itsenäiseen elämään. Nuoret olivat oppineet huolehti-

maan henkilökohtaisesta hygieniastaan, ruoanlaittotaitoja ja saaneet tietoa päihteiden käytön riskeistä. Erityisen tyytyväisiä nuoret olivat olleet saatuun tietoon terveydenhuollosta ja asumisen järjestelyistä. Sen sijaan koulutuksesta, työllistymisestä ja henkisestä hyvinvoinnista nuoret olisivat kaivanneet enemmän tietoa.

Koska sijaishuollon yksi tehtävä on valmistaa nuorta kohti itsenäistä elämää, on luonnollista, että sijaishuollossa nuorille opetettavat valmiudet painottuvat pääasiassa arjen- ja elämänhallintaan. Nuoret voivat saada sijaishuollosta myös paljon muitakin itsenäisessä elämässä vaadittavien valmiuksien lisäksi. Nuoret voivat saada sijaishuollosta uusia ystävyssuhteita, jotka jatkuvat myös sijoituksen päätyttyä. Jotkut nuoret taas pitävät yhteyttä sijaishuollon työntekijöihin vielä sijoituksen päätyttyäkin. Nuoret voivat myös löytää sijoituksen aikana itselleen uuden harrastuksen, joka jatkuu itsenäisen elämänkin aikana. Riikonen (2010, 41 – 42.) toteaaakin nuorten sijaishuollon jälkeistä elämää koskevassa tutkimuksessaan, että suurin osa nuorista pitää sijoituksen jälkeen yhteyttä muiden sijoituksessa samaan aikaan olleiden kanssa ja osa piti edelleen yhteyttä entisen omaohjaajan kanssa. Kyseisessä tutkimuksessa tuli myös ilmi, että nuoret olivat löytäneet sijoituksessa uuden harrastuksen, jota oli tuettu sijaishuoltopaikan toimesta.

3.2 Itsenäisen elämän alkutaipaleella

Kun sijaishuolto päättyy, nuorella on edessään sijaishuoltopaikasta irtaantuminen ja uuden itsenäisen elämän aloittaminen. Nuorella on pohdittavana itsenäistymiseen ja aikuistumiseen liittyviä kysymyksiä ja valintoja. (Känkänen 2009, 239.) Nuorella on edessään koulutukseen, elämäntapoihin ja ihmissuhteisiin liittyviä valintoja. Aikuisuudelle pohjan luovatkin erilaiset sosiaaliset tapahtumat, joita ovat työelämään siirtyminen, taloudellinen itsenäisyys ja perheen perustaminen. (Nurmi 1995, 256 – 257.)

Sijaishuollossa eläneen nuoren elämä sijoituksen jälkeen voi olla hyvinkin haastavaa. Kyseisten nuorten lapsuus ja nuoruus ovat olleet varsin kuormittavia ja poikkeavia verrattuna heidän ikätovereihinsa. Sijaishuollon kokeneiden nuorten elämässä näyttäytyykin erilaisia ongelmia sijoituksen jälkeen. Esimerkiksi vain harva koulukodissa asuneista nuorista saavuttaa toisen asteen tutkinnon tai on koulutusuralla verrattuna vastaavaan ikäluokkaan. Huomattava osa on syylistynyt lainvastaisuuksiin ja huomattava osa pojista on istunut vankilassa. Myös huumeiden kokeilu ja käyttö, sekä mie-

lenterveysongelmat ovat yleisempiä, kuin väestössä yleensä. Lisäksi poikiin kohdistuva kuolleisuusriski on huomattavasti vastaavaa ikäluokkaa korkeampi. (Jahnukainen 2004, 297.)

Sijaishuollon päätyttyä monelle nuorelle haastavin vaihe on heti itsenäisen elämän alkutaipaleella. Tällöin elämä on epävarmaa ja huoli tulevaisuudesta suuri. Reinikainen (2009, 95 – 96.) on tutkinut nuorisokodin entisten asukkaiden sijaishuollon jälkeistä elämää. Tutkimuksesta ilmenee nuorten itsenäisen elämän alussa heijastuvan epävarmuus ja huoli selviytymisestä. Suurin osa nuorista tuntee joutuneensa aloittamaan itsenäisen elämän liian varhain. Kuitenkin muutama tutkimukseen osallistuneista nuorista mainitsi sijaishuollon jälkeisen itsenäisen elämän alkuvaiheen rauhallisena. He myös suorittivat ammattiopintonsa loppuun tai kävivät töissä ja rakensivat määrätietoisesti tulevaisuuttaan.

Näyttää kuitenkin siltä, että useimmilla nuorilla suurimmat haasteet ja vaikeudet painottuvat heti itsenäiseen elämään siirtymisen alkuvaiheessa (Jahnukainen 2004, 317). Moni nuori voi tuntea olonsa yksinäiseksi, koska heiltä puuttuu läheiset ja merkitykselliset ihmissuhteet. Lisäksi nuorten itsenäistymisen alkutaipaleelta on havaittavissa opiskeluun, työelämään ja asumiseen liittyvät nopeat ja harkitsemattomat päätökset (Reinikainen 2009, 96 - 97). Opiskeluun ja työelämään liittyvät harkitsemattomat päätökset voivat näkyä vaikeutena tulla taloudellisesti toimeen. Jotkut siirtyvätkin suoraan lastensuojelun asiakkuudesta aikuissosiaalityön piiriin ja sosiaaliturvan käyttäjiksi (Törrönen & Vauhkonen 2012, 52).

Itsenäisen elämän alkutaipaleella kannattelevat tekijät liittyvät vahvasti omaan perheeseen. Hyvä sosiaalinen verkosto onkin ensiarvoisen tärkeä, ettei nuori jää täysin yksin. Hyvän sosiaalisen verkoston eteen voidaan tehdä töitä jo sijaishuollon aikana vahvistamalla ja ylläpitämällä lapselle tärkeitä läheisverkostoja. Tällöin varmistetaan, että suhde lapselle tärkeisiin ja läheisiin ihmisiin on olemassa myös sijaishuollon päättymisen jälkeen. (Känkänen 2011, 239.)

Mikäli itsenäisen elämän kannattelevissa tekijöissä tehdään sukupuoli erottelua, niin erityisesti tytöillä äitiys muodostaa suojaavan tekijän. Lapsen odottaminen tuo riittävän syyn esimerkiksi lopettaa päihteiden käyttö. (Jahnukainen 2004, 318 - 319.) Myös Reinikainen (2009, 101) havaitsi tutkimuksessaan oman lapsen saamisen olevan mer-

kittävä suojaava tekijä itsenäisen elämän alkuvaiheessa. Pojilla suojaavat tekijät liittyvät niin ikään perheeseen ja parisuhteeseen, mutta ne ovat havaittavissa hieman itsenäistymisen alkuvaihetta myöhemmin (Jahnukainen 2004, 319).

Oman lapsen ja perheen lisäksi tärkeitä elämän kannattelihoita nuorille ovat läheinen kumppani, opiskelu- tai työpaikka, psykiatrinen ammattiapu tai joillekin yhteys entiseen sijaishuoltopaikkaansa (Reinikainen 2009, 102). Myös taloudelliset resurssit ovat oleellisia (Törrönen & Vauhkonen 2012, 52). Olennaista itsenäisen elämän kannattelevissa tekijöissä on se, että olivat ne nuoren kohdalla mitä tahansa, niin niiden tehtävänä on helpottaa ja tukea nuoren laskeutumista sijaishuollosta itsenäiseen elämään.

On syytä huomioida, että huostaanotolla ja sijaishuollolla ei pystytä välttämättä poistamaan kaikkia lapsen tai nuoren ongelmia, joita huostaanotto hetkellä on ollut. Niitä voidaan kuitenkin vähentää huomattavasti lastensuojelun toimilla. (Eronen 2013, 68.) Koska kaikkia ongelmia ei pystytä välttämättä poistamaan, niin on tärkeää huomioida nuoren taustat, kun nuori siirtyy itsenäiseen elämään sijaishuoltopaikasta. Huomioimalla nuoren tausta, voidaan ennaltaehkäistä mahdollisia itsenäisessä elämässä esiintyviä ongelmia.

3.3 Nuorten yhteiskuntaan kiinnittyminen

Suomalaisen lastensuojelun laitoshuollon yksi keskeisimmistä tavoitteista on saattaa nuori osaksi yhteiskuntaa. Tavoite ei kuitenkaan ole aivan yksinkertainen, sillä sijoituksen jälkeen nuori jää helposti tyhjän päälle. Olettamukset oman asunnon ja opiskelu- tai työpaikan hankkimisesta, eivät ole itsestään selvyyksiä. (Känkänen 2004, 226.)

Jahnukainen (2004, 299 – 300.) tutki vuosina 1996 ja 2000 koulukodista kotiutettujen nuorten yhteiskuntaan jäsentymistä ja riskikäyttäytymisen kasaantumista. Hän luokitteli nuoret kolmeen keskeiseen uralinjaan: yhteiskuntaan jäsenyivät, epävakaat ja riskikäyttäytyjät. Yhteiskuntaan jäsenyneet jakautuivat edelleen alaryhmiin vakiintuneet ja pärjääjät. Myös riskikäyttäytyjistä erottui kaksi alaryhmää: nuoret, joilla ongelmakentän muodostavat päihteet sekä nuoret, joiden elämän ongelmien keskiössä ovat rikokset.

Tutkimuksen laajimman ryhmän muodostivat yhteiskuntaan jäsentyvät. Heidän elämänsä oli sijoituksen jälkeen kehittynyt myönteiseen suuntaan ja riskikäyttäytyminen on ollut vähäistä. Ryhmän erotti muista ryhmistä myös pidempään kestänyt sijoitus. Kyseisistä nuorista osa (vakiintuneet) oli palkkatyössä sekä eli pitkäaikaisessa parisuhteessa. Erityisesti parisuhde vaikuttaa olleen merkittävä tekijä nuorten yhteiskuntaan kiinnittymisellä. Näilläkään nuorilla ei elämä sijoituksen jälkeen ole ollut täysin ongelmatonta. Osalla oli ollut sijoituksen päätyttyä voimakasta riskikäyttäytymistä ja elämä oli ollut epävakaa. Tutkimushetkellä nuorten ongelmat olivat kuitenkin jo taakse jäänyttä elämää. Toisilla nuorista (pärjääjät) ei kuitenkaan ollut vielä palkkatyötä, mutta he olivat koulutusuralla tai siirtymässä sille. Osa oli myös perheuralla hoitamassa kotona lapsiaan. Pärjääjillä ei ole kuitenkaan ollut riskikäyttäytymistä sijaishuollon päätyttyä. (Jahnukainen 2004, 300 – 303.)

Toinen Jahnukaisen (2004, 304 – 307.) määrittelemä ryhmä on epävakaa. Kyseiseen ryhmään kuuluvilla nuorilla oli sekä yhteiskuntaan jäsentymisen, että riskikäyttäytymisen piirteitä. Heidän elämässään on tapahtunut paljon erilaisia muutoksia, kuten asunnon ja paikkakunnan vaihtoja, opintojen aloituksia ja keskeytyksiä sekä asunuseroja elämänkumppanin kanssa. Lisäksi epävakaiden ryhmään kuuluvien nuorten lähipiirissä oli erilaisia epämääräisiä aktiviteetteja. Myös päihteiden käyttöön liittyvät ongelmat olivat ryhmän nuorille tyypillisiä. Etenkin alkoholin ongelmakäyttö oli ollut yleistä, mutta huumeiden käyttö oli jäänyt kokeilu asteelle. Erikoisinta on, että epävakaa joukko oli kaikkein koulutetuin. Vaikka koulutus ei olekaan taannut työllistymistä, on monella ryhmän nuorista kuitenkin optimistinen ajatus tulevaisuudesta.

Kolmannen ryhmän muodostavat riskikäyttäytyjät, joilla yhteiskuntaan jäsentyminen on jäänyt sijoituksen jälkeen vähäiseksi. Ryhmän nuorista kukaan ei ollut suorittanut toisen asteen tutkintoa tai ollut selkeästi työuralla. Myös sijaishuollon jälkeisiä mielisairaalahoitojaksoja esiintyy vain riskikäyttäytyjien joukossa. Riskikäyttäytyjistä muodostuu kaksi alaryhmää, joista toisella elämän ongelmat liittyvät päihteisiin ja toisella alaryhmällä taas rikoksiin. (Jahnukainen 2004, 308 – 309.) Kyseiset ongelmat eivät sinällään ole yllättäviä, koska sijaishuollossa olleet ovat voineet kokea lapsuudessaan erilaisia traumoja ja lapsuudessaan traumoja kokeneet ovatkin riskissä ajautua aikuisiällä rikollisuuteen, päihteiden väärinkäyttöön tai heillä esiintyy mielenterveysongelmia (Väliavaara 2004, 13 – 14).

Nuoria, joiden elämää vaivasivat päihteet, leimasivat päihteiden käytön lisäksi työttömyys, kesken jäänyt koulutus ja yksin asuminen. Useilla oli kokemuksia jopa lyhytaikaisesta asunnottomuudesta. Alkoholi liittyi todella vahvasti nuorten elämään, mutta myös huumeiden käyttö leimasi nuorten arkielämää. Esimerkiksi vain yksi nuorista ei tutkimusta toteutettaessa käyttänyt huumeita. (Jahnukainen 2004, 310 – 312.)

”Rikosuralla” olevien nuorten sijaishuollon jälkeistä elämää leimasivat rikollisuus ja niistä koituvat tuomiot. Huomion arvoista on, että rikollista elämää elävistä kaikki ovat miehiä. Sijoituksen päätyttyä rikoksien pariin nuoret ovat eksyneet nopean opintojen keskeyttämisen ja siitä seuranneen työttömyyden kautta. Tyypillistä näille nuorille on vaikeus normaalin arkielämän ylläpitoon. Heillä ei välttämättä ole ollut taitoja itsenäiseen elämiseen. (Jahnukainen 2004, 313 – 315.)

3.4 Nuorten ajatuksia sijaishuollossa elämisestä

Jokaisella nuorella ja ihmisellä on omanlaisensa näkemys elämästä sijaishuoltopaikassa. Omaan näkemykseen vaikuttavat monet seikat kuten esimerkiksi sijaishuoltopaikka, oma henkilökohtainen tausta ja asennoituminen. Kekoni (2004, 335 – 336.) on havainnut entisten koulukotiasukkaiden puheissa koulukodin näyttäytyneen asennekysymyksenä, jossa koulukoti nähdään elämänvaiheena ja paikkana, johon tulee asennoitua oikein. Alkuvaikeuksien jälkeen ja oikeanlaisen asennoitumisen myötä elämä sijaishuollossa on nähty myönteisesti elämään vaikuttaneena ajanjaksona. Monelle nuorelle näyttääkin erityisesti jälkikäteen muodostuvan positiivinen kokonaiskuva sijaishuollosta.

Kaikki eivät kuitenkaan suhtaudu positiivisesti sijaishuoltopaikkaansa. Jotkut nuoret kokevat sijoitusajan negatiivisena. Vahvasti esiin nousee opittu huumausaineiden käyttö, joka on jatkunut myös sijoituksen päätyttyä. Yleistä on myös kokemus laitostumisesta, jonka seurauksena itsenäistyminen on ollut erityisen haastavaa. Muita esiin nousevia negatiivisia asioita ovat puutteellinen kouluopetus sekä väkivallan ja kiusaamisen kohteeksi joutuminen. Mikäli kiusaamista ei saada sijaishuoltopaikan työntekijöiden toimesta loppumaan, nuorelle voi syntyä tunne, ettei hänen mielipiteitään tai puheitaan oteta huomioon. Tällöin on riskinä, että nuori oppii hyväksymään ja elämään oman ”äänettömyytensä” kanssa. (Kekoni 2004, 340 – 344.)

Nuorten ajatukset heidän mielipiteidensä kuulemisesta näyttävät jakaantuvan. Osalle nuorista jää tunne, että heidän mielipiteensä on otettu huomioon ja osalle taas päinvastainen tunne. Tähän vaikuttavat mm. yksilön oma suhtautuminen, sekä sijaishuolto- paikka ja sen toimintatavat. Vaikka nuoren osallisuuden tulisi sijaishuollon aikana toteutua kaikilla elämän eri osa-alueilla, niin on kuitenkin selvää, että kaikkia nuoren mielipiteitä tai toiveita ei voida toteuttaa tai noudattaa. Tähän on syynä se, että nuori ei välttämättä itse ymmärrä mikä on hänelle hyväksi. (Palomaa 2010, 50.)

Lisäksi nuorelle voi tulla kokemus leimatuksi tulemisesta. Esimerkiksi pojilla laitostausta on aiheuttanut ongelmanuoreksi tai rikolliseksi leimatuksi tulemisen. Leimamista on tapahtunut myös viranhaltijoiden taholta, kuten esimerkiksi sosiaalityöntekijät, opettajat ja työvoimavirkailijat. (Kekoni 2004, 345.) Myös Törrönen & Vauhkonen (2012, 82) ovat tutkimuksessaan havainneet, että osalla nuorista sijaishuolto tausta aiheuttaa leimatuksi tulemisen. Tämä on ollut havaittavissa esimerkiksi työn hankkimisen vaikeutena, sekä ystävän vanhempien ennakoluuloina.

Lasten ja nuorten sijaishuoltoon suhtautumiseen vaikuttaa suuresti, millaiset suhteet heillä on sijaishuoltopaikan työntekijöiden kanssa. Läheiset ja tunnetasolla tärkeät suhteet työntekijöiden kanssa vaikuttavatkin olevan tärkeä tekijä positiiviseen suhtautumiseen. Toisaalta huonot tai tunnetasolla merkityksettömiksi jääneet suhteet sijaishuoltopaikan työntekijöiden kanssa voivat vaikuttaa negatiivisesti sijaishuoltoon suhtautumiseen. (Reinikainen 2009, 57 – 60.) Törrösen & Vauhkonen (2012, 75.) mukaan sijaishuollossa olevat nuoret haluavatkin tulla nähdyiksi ja hyväksytyiksi. Nuoret toivovat, että heistä välitetään ja pidetään huolta. Nuorten toiveet konkretisoituvat itsenäistymisvaiheessa. Nuoret odottavat, ettei heidän lähtönsä olisi samantekevää sijaishuoltopaikan työntekijöille.

Myös sijaishuoltopaikan asuintovereiden väliset suhteet ja sijaishuoltopaikan olosuhteet ja käytännöt vaikuttavat siihen, miten sijaishuoltoon suhtaudutaan. Sijaishuoltopaikan olosuhteet ja käytännöt voivat esimerkiksi luoda lapselle tai nuorelle turvallisen ilmapiirin, mikä osaltaan edistää positiivista näkemystä sijaishuollosta ja sijaishuoltopaikasta. (Reinikainen 2009, 64 – 69.) Tämä kuitenkin edellyttää lapsen tai nuoren sopeutumista sijaishuoltopaikan käytäntöihin.

Kuten todettua, monelle nuorelle muodostuu jälkikäteen kaiken kaikkiaan positiivinen ajatus sijaishuollosta tai omasta sijaishuoltopaikastaan. Moni nuori kertoo löytäneensä oikean suunnan elämälleen sijaishuollon aikana. Jotkut jopa ajattelevat, etteivät olisi enää hengissä ilman sijaishuollosta saatua tukea. On kuitenkin selvää, että kritiikin kohteitakin löytyy. Kritiikin kohteiksi joutuvat kurinpito ja rajat, huono kohtelu sijaishuollossa, sekä sijaishuollon tavoitteiden epäselvyys. (Törrönen & Vauhkonen 2012, 70.) Sijaishuollossa olevalle nuorelle tulisi aina kertoa selkeästi sijoituksen tavoitteet ja toimenpiteet, joilla tavoitteet voidaan saavuttaa. Tämä osaltaan auttaisi nuorta ymmärtämään sijaishuoltopaikan sääntöjä, jotka ovat kytköksissä nuorelle asetettuihin rajoihin. Mikäli saavutettaisiin tavoite, että sijoituksessa oleva nuori ymmärtäisi sijoituksen tavoitteet ja hänelle asetetut rajat, muodostaisi se myös jälkikäteen positiivisemman kuvan sijaishuollosta.

4 TUTKIMUKSEN TOTEUTUS

4.1 Tutkimusongelma

Opinnäytetyöni kohdejoukon ja tutkittavan asian perusteella olen päätenyt toteuttamaan opinnäytteeni kvalitatiivisena eli laadullisena tutkimuksena. Yleensä laadullisen tutkimuksen kohteena on ihminen ja ihmisen maailma. Yhdessä näitä asioita voidaan tarkastella elämismaailmana. Elämismaailma on niiden merkitysten kokonaisuus, joka muodostuu ihmistutkimuksessa tavattavista kohteista. Tällaisia ovat yksilön, yhteisön, sosiaalisen vuorovaikutuksen, arvotodellisuuden ja ihmisten välisten suhteiden kohteet. Tällaiset yksittäiset tutkimuksen kohteet saavat merkityksensä ja lähtökohtansa elämismaailmasta. Laadullisessa tutkimuksessa elämismaailmaa tarkastellaan maailmana, joka muodostuu merkityksistä, joita ihmiset ovat antaneet tai antavat tapahtumille ja ilmiöille. (Varto 1992, 14, 23 – 24.)

Opinnäytetyöni on laadullinen tutkimus, jonka kohdejoukkona ovat lastensuojelulaitoksen entiset asiakkaat. Tarkoitukseni on tutkia yksityisen lastenkodin entisten asiakkaiden sijaishuollon jälkeistä elämää, selvittää heidän sijaishuollosta saamiaan valmiuksia, sekä tarkastella heidän ajatuksiaan sijaishuollosta. Tarkoitukseni on ollut myös tuottaa opinnäytetyöni tilaajalle sellaista tietoa, jonka avulla yksityinen

lastensuojelulaitos pystyy tarkastelemaan omaa toimintaansa ja tarvittaessa jopa kehittämään sitä. Tutkimusongelmat olen kiteyttänyt kysymysmuodossa seuraavanlaisiksi:

1. Millaisia ajatuksia lastenkodin entisillä asukkailla on sijaishuoltoajastaan ja sijaishuoltopaikastaan?
2. Millaiset valmiudet lastenkodin entiset asukkaat ovat saaneet sijaishuollosta omaan itsenäiseen elämään.
3. Millaisena lastenkodin asiakkaiden sijaishuollon jälkeinen elämä näyttäytyy?

Tutkimuskysymyksiin pyrin saamaan vastauksia käyttämällä menetelmänä teemahaastattelua. Opinnäytetyössäni haastattelin kuutta lastenkodin entistä asiakasta, joiden viimeisenä sijoituspaikkana on toiminut sama yksityinen lastenkoti. Näin ollen yksityinen lastenkoti pystyy saamaan tutkimustuloksistani jälkiseurantaan liittyvää aineistoa.

4.2 Teemahaastattelu menetelmänä

Tutkimus haastattelussa on aina osallistujaroolit. Tieto käsiteltävästä asiasta on haastateltavalla, jonka haastatteli haluaa selvittää. Haastatteli ohjaa keskustelua tiettyihin puheenaiheisiin, koska hänen aloitteestaan haastatteluun on ryhdytty. Tutkimushaastattelussa onkin aina erityinen tarkoitus. (Ruusuvuori & Tiittula 2005, 22.) Tutkimushaastattelussa on tarkoituksena saada selvyys haastateltavan ajatuksista, käsityksistä, kokemuksista ja tunteista. Haastatteli voi lähestyä tehtävää monin eri tavoin. Suora ja yleinen tapa on kysyä ihmiseltä hänen uskomuksiaan, kokemussisältöjään ja arvostuksiaan. Tutkimushaastattelut eroavat kuitenkin toisistaan. Eroja syntyy lähinnä strukturointiasteen perusteella. Strukturointiasteella tarkoitetaan sitä, kuinka kiinteästi haastattelun kysymykset on muotoiltu ja missä määrin haastatteli jäsentää tilannetta. (Hirsjärvi & Hurme 2001, 41 – 43.)

Teemahaastattelu on lähempänä strukturoimatonta kuin strukturoitua haastattelua. Teemahaastattelua voidaan kutsua niin sanotuksi puolistrukturoiduksi haastattelumenetelmäksi, koska yksi haastattelun aspekti, haastattelun aihepiirit ja teema-alueet ovat kaikille samat. Teemahaastattelu menetelmänä ei ole täysin vapaamuotoinen vaikka kysymyksillä ei olekaan tarkkaa muotoa ja järjestystä. Teemahaastattelussa haastattelu kohdennetaan tiettyihin teemoihin, joista keskustellaan. Teemahaastattelun oletuksena

on, että menetelmällä voidaan tutkia kaikkia yksilön kokemuksia, ajatuksia, uskomuksia ja tunteita. Se ei siis edellytä tiettyä kokeellisesti aikaansaatua yhteistä kokemusta. (Hirsjärvi & Hurme 2001, 47 – 48.)

Valitsin teemahaastattelun haastattelumenetelmäksi, koska opinnäytetyössäni tutkin yksilöiden henkilökohtaista elämää koskevia asioita. Tässä tapauksessa haastateltavien kertomuksista nousee esiin heidän asioilleen antamia merkityksiä. Ihmistä tutkittaessa käytetään laadullisia menetelmiä, koska tutkittavat merkitykset ja merkityksiin kietoutuneisuus ilmenevät laatuina, joita ihmisillä tai ihmisten toimilla on (Varto 1992, 14). Haastateltavan henkilökohtaista elämää käsiteltäessä on hänelle myös annettava mahdollisuus päättää, kuinka syvälle käsiteltävässä aiheessa mennään. Tämän vuoksi teemahaastattelu sopii tutkimukseeni hyvin, koska se ei menetelmänä ota kantaa siihen, kuinka paljon tiettyä aihetta käsitellään. Koska teemahaastattelussa korostuvat haastateltavan omat ajatukset, halusin luoda haastatteluista keskustelunomaisia tilanteita. Halusin haastattelutilanteista keskustelunomaisia myös hyvän vuorovaikutuksen luomiseksi. Vuorovaikutuksessa syntyvät ihmisten asioille antamat merkitykset. (Hirsjärvi & Hurme 2001, 48.)

Teemahaastattelun valintaan opinnäytteeni tutkimusmenetelmäksi vaikutti se, että haluan tuoda haastateltavien äänen kuuluviin, sekä haastatteluiden pysyvän tiettyjen aiheiden piirissä. Teemahaastattelussa ihmisten tulkinnat asioista ja heidän asioille antamansa merkitykset ovat keskeisiä. Nimensä mukaisesti teemahaastattelussa haastattelu etenee tiettyjen ja keskeisten teemojen varassa, joka pääosin vapauttaa haastattelun tutkijan näkökulmasta ja tuo haastateltavien äänen kuuluviin. (Hirsjärvi & Hurme 2001, 48.) Tässäkin suhteessa teemahaastattelu on perustellusti sopiva haastattelumenetelmä tutkimukseeni.

Teemahaastattelurunkooni valitsin teemat sen mukaan, että saisin selville tietoa, josta opinnäytetyöni tilaaja on kiinnostunut. Esimerkiksi *”sijaishuoltopaikan toiminnan puutteet”* on yksi tällaisista teemoista. Teemojen valitsemiseen vaikutti myös aikaisempi tutkimustieto. Esimerkiksi aikaisemmissa nuorten sijaishuollon jälkeistä elämää käsittelevissä tutkimuksissa on havaittu nuorilla esiintyvän itsenäisessä elämässä erilaisia ongelmia, joten näin aiheelliseksi käsitellä asiaa yhtenä teema-alueena.

4.3 Aineistokeruuprosessin eteneminen

Opinnäytetyöni tilaaja on Etelä-Savossa sijaitseva yksityinen lastensuojelulaitos. Lastenkodissa on 12 asiakaspaikkaa. Lastenkodissa on huostaan otettuna ja sijaishuollossa noin 11 – 17 -vuotiaita lapsia ja nuoria. Tarkoitukseni oli haastatella opinnäytetyöhöni kyseisen lastenkodin entisiä asiakkaita, joiden viimeisenä sijaishuoltopaikkana lastenkoti on ollut.

Lastenkodin vastaava ohjaaja toimi yhteyshenkilönäni ja auttoi minua haastateltavien hankkimisessa. Lastenkodin vastaavan ohjaajan kanssa mietimme yhdessä, millaiset henkilöt sopisivat parhaiten opinnäytetyöhöni haastateltaviksi. Haastateltavien valinnassa huomioon otettavia seikkoja ovat haastateltavien edellytykset ja motivaatio (Hirsjärvi & Hurme 1993, 46). Tärkein kriteeri itselleni haastateltavien valinnassa oli yhteistyöhalukkuus. Lisäksi toivoin, että haastateltavien joukossa olisi molemmat sukupuolet edustettuina. Määrällisesti tavoitteena oli saada 5 – 8 henkilöä haastateltavaksi.

Yhteyshenkilö ehdotti minulle henkilöitä, jotka olisivat hänen mielestään sopivia opinnäytetyöhöni. Luotin yhteyshenkilön arviointikykyyn haastateltavien valinnassa, koska hän oli ottanut huomioon asettamani kriteerit. Monien tutkittavien asioiden ongelmana on se, onko kohdejoukko kiinnostunut ilmiöstä tai miten tutkija saa kiinnostuksen viritetyksi (Hirsjärvi & Hurme 1993, 46). Tämän vuoksi halusin henkilökohtaisesti tavata haastateltavat henkilöt ennen haastatteluja, sekä esitellä opinnäytetyöni aiheen ja tavoitteet. Minulla oli myös tilaisuus innostaa haastateltavia ja herättää heidän motivaationsa. Halusin myös saada haastateltavilta kirjallisen suostumuksen haastatteluun ennen haastattelujen toteuttamista. Sovimme yhteyshenkilön kanssa, että minulla olisi mahdollisuus tavata haastateltavat etukäteen lastenkodin järjestämällä perinteisellä joulupäivällisellä. Perinteenä on, että paikalle saapuu lastenkodin entisiä asukkaita. Tällöin minulla oli mahdollisuus esitellä heille työni, sekä pyytää kirjallisen suostumus opinnäytetyöhön liittyvään haastatteluun.

Potentiaalisia haastateltavia saapui paikalle seitsemän henkilöä. Heistä kaksi kieltäytyi haastattelusta. Toinen kieltäytyi heti kysyttäessä, toinen esiteltyäni opinnäytetyöni aiheen. Muut viisi olivat halukkaita ja innokkaita haastatteluihin, eikä heitä juuri tarvinnut suostutella osallistumaan opinnäytetyöhöni. Lastenkodin vastaavaohjaaja eh-

dotti minulle vielä lisäksi kuudetta potentiaalista haastateltavaa. Koska kyseinen henkilö oli jo ilmoittanut vastaavalle ohjaajalle halukkuutensa haastatteluun, päätin lopulta valita myös hänet haastateltavaksi. Sain siis lopulta kuusi haastateltavaa opinnäytetyöhöni. Olin itse tyytyväinen haastateltavien määrään ja lisäksi haastateltavien joukossa oli molemmat sukupuolet edustettuina.

4.4 Haastattelujen kulku

Opinnäytetyöni haastattelut suoritin puhelimitse. Tätä perustelen sillä, että haastateltavat asuivat eri puolella Suomea ja tällöin olisi ollut todella vaikea saada haastatteluja suoritettua tiiviissä ajassa, sillä matkustamista olisi tullut kohtuuttoman paljon. Halusin myös ennaltaehkäistä ja minimoida haastattelun mahdollisesta peruuntumisesta aiheutuvat haitat. Lisäksi sopivan haastattelupaikan valitseminen olisi ollut vaikeaa.

Otin ensin yhteyttä puhelimitse jokaiseen haastateltavaan ja sovimme jokaisen kanssa sopivan ajankohdan haastattelulle. Pyysin jokaista haastateltavaa varaamaan aikaa haastatteluun yhden tunnin verran. Ensimmäisten puheluiden aikana varmistin vielä haastateltavien suostumuksen haastatteluun ja kaikki olivat edelleen halukkaita osallistumaan. Ilmoitin myös nauhoittavani haastattelut.

Ensimmäiselle haastattelupäivälle olin sopinut kaksi haastattelua. Ensimmäinen haastattelu suoriutui onnistuneesti ja antoi varmuutta laatimani teemahaastattelurungon sopivuudesta. Ensimmäinen haastattelupäivä ei sujunut kuitenkaan aivan suunnitellusti, sillä toinen haastateltava unohti haastattelun, eikä hän ollut sopivassa paikassa haastattelun toteuttamiseksi. Sain onneksi sovittua hänen kanssaan uuden ajankohdan haastattelulle.

Toisena haastattelupäivänä suoritin kaksi haastattelua. Molemmat haastattelut onnistuivat suunnitellusti. Toinen päivän haastateltavista kuitenkin poikkesi muista haastateltavista siinä suhteessa, että hänelle oli tehtävä selkeästi enemmän tarkentavia kysymyksiä. En kuitenkaan kutsuisi kyseistä haastateltavaa huonoksi informaatikoksi, sillä kyseisellä henkilöllä oli kuitenkin selkeä mielipide asioihin. Mielipiteiden ja asioiden esille tuominen oli kuitenkin sen verran suppeaa verrattuna muihin, että tarkentavia kysymyksiä jouduin esittämään enemmän.

Seuraavana haastattelupäivänä haastattelin henkilöä, joka oli ensimmäisenä päivänä unohtanut haastattelun. Tällä kertaa hän muisti haastattelun, mutta oli varannut sille aikaa vain 20 minuuttia. Aika olisi ollut riittämätön, joten ehdotin jälleen uutta ajan-kohtaa haastattelulle. Onneksi sain sovittua haastattelun vain muutaman tunnin päähän ja sain suoritettua sen onnistuneesti.

Viimeiset haastattelut suoritin kahtena eri päivänä. Molemmat haastattelut onnistuivat loistavasti. Kahdesta viimeisestä haastateltavasta mainittakoon se, että molemmista oli havaittavissa erityinen innokkuus ja motivoituneisuus tutkimustani kohtaan. Haastattelut tiedustelivat tutkimukseni julkaisemisajankohtaa ja tiedustelivat mahdollisuutta saada lukea se.

Haastatteluiden pituus oli keskiarvoltaan noin 49 minuuttia. Kaikki haastattelut onnistuivat hyvin ja kaikkien haastateltavien kanssa asioista keskusteleminen sujui ongelmitta. Tässä suhteessa voidaan jo todeta haastateltavien henkilöiden valinnan onnistuneen. Suurimpana tekijänä haastatteluiden onnistumiselle oli haastateltavien motivoituneisuus. Jokaisella haastateltavalla oli omat selkeät mielipiteensä, jotka he olivat halukkaita kertomaan avoimesti.

4.5 Aineiston analyysi

Ennen aineiston analysointia, aineisto on muutettava sellaiseen muotoon, että analysoiminen on mahdollista (Metsämuuronen 2006, 122). Suoritettuani haastattelut kirjoitin haastattelut tekstiksi eli litteroin ne. Litteroitua aineistoa syntyi 67 sivua. Litteroidun aineiston avulla analyysin tekeminen aineistosta oli helpompaa. Lisäksi litteroitu aineisto helpotti suorien lainauksien käytössä, joilla havainnollistan tutkimustuloksiani. Tekstiksi purettu puhe tuo aineiston lähelle lukijaa ja mahdollistaa lukijan tekemät tulkinnat, vaikka kaikkea aineistoa ei lukijalle voikaan näyttää (Nikander 2010, 433).

Nimesin haastattelut haastattelujärjestyksen mukaan H1, H2, H3, H4, H5 ja H6. Aluksi luin litteroitua aineistoa läpi ja kirjasin ylös ensivaikutelmia ja havaintoja. Onkin todettu, että ennen aineiston lopullista analysointia, aineistoon on syytä tutustua luokittelemalla ja järjestelemällä sitä. Aineiston luokittelu ja järjestely ovatkin niin sanot-

tuja osatehtäviä, jotka tukevat ja helpottavat oman aineiston tuntemista. (Ruusuvuori & Nikander ym. 2010, 10 – 12.)

Aineiston lopullista analysointia varten työstin luokitusrunгон, joka perustui tutkimuskysymyksiini. Luokitusrunkoni käsitteli teemahaastattelurungon mukaisia teemoja, koska haastattelurungon ulkopuolisia aiheita ei syntynyt. Analyysivaiheessa jäsenien samankaltaiset vastaukset saman teeman alle. Alla esimerkki, jossa olen selvittänyt keitä haastateltavien sosiaaliseen verkostoon kuuluu:

Ketäs sulla kuuluu sun lähipiiriin tai perheeseen?

No siis isä, sitten mun kaks tätiä, mun pappa ja sisko. Siskon kaa mä pidän varmaan eniten yhteyttä. (H1)

No kuuluuko sun lähipiiriin sit jotain muita, ku sun siskot, äiti ja poikaystävä?

No lähinnä tärkeimmät ystävät ja perhe ja poikaystävä. (H2)

Luokitusrunгон perusteella analysoin aineistoni, tein johtopäätöksiä ja löysin tulokset tutkimuskysymyksiini. Ruusuvuori & Nikander ym. (2010, 13.) toteavatkin, että laadullisen tutkimuksen analyysi vaiheessa suorien vastauksien löytäminen tutkimusongelmalle on harvinaista. Yleensä rinnalle tarvitaan erilaisia analyttisiä kysymyksiä, jotka tarkentuvat aineistoon tutustumisen yhteydessä.

Haastatteluista saatuja tuloksia peilasin teoreettiseen viitekehykseeni ja pyrinkin teoriaan ja tutkimustulosteni ”vuoropuheluun”. Onkin todettu, että tutkimustulosten peilaaminen erilaisiin teoreettisiin näkökulmiin avaa tutkimusta lukijoilleen. Muutoin tutkimus jää kesken ja pysähtyy analyttisiin johtopäätöksiin. (Ruusuvuori & Nikander ym. 2010, 29.) Teorian liittäminen tutkimustulosteni tueksi vahvisti myös omaa käsitystäni tutkimustulosten löytämisen onnistumisesta.

5 TULOKSET

5.1 Nuorten ajatuksia sijaishuoltoajasta ja sijaishuoltopaikasta

Tässä luvussa vastaan tutkimuskysymykseeni, *millaisia ajatuksia lastenkodin entisillä asukkailla on sijaishuoltoajastaan ja sijaishuoltopaikastaan*. Tavoitteenani on ollut kyseisellä tutkimuskysymyksellä saada vastaus siihen, miten nuoret jälkikäteen suhtautuvat omaan sijaishuoltoaikaansa, sekä yksityiseen lastenkotiin sijaishuoltopaikkana. Tuon myös esiin nuorten mainitsemia sijaishuoltopaikkaan liittyviä puutteita, sekä sijaishuoltopaikasta saatuja konkreettisia hyötyjä ja opittuja asioita. Tuloksia havainnollistan haastatteluiden suorilla lainauksilla. Olen nimennyt haastateltavat H1, H2, H3, H4, H5, H6.

5.1.1 Suhtautuminen sijaishuoltoaikaan ja sijaishuoltopaikkaan

Haastattelemistani nuorista kaikki (n=6) suhtautuvat kokonaisuudessaan positiivisesti omaan sijaishuoltoaikaansa, sekä yksityiseen lastenkotiin sijaishuoltopaikkana. Nuorista suurin osa (n=5) mainitsee sijaishuoltoajan olleen selkeästi hyödyksi heille itselleen. Haastatteluissa nuorten kertomuksista välittyi selkeä kuva, että sijaishuoltoajalla on ollut positiivinen vaikutus heidän elämäänsä.

”Oon kyllä todella onnellinen siitä, että aikoinaan jouduin sinne. En tiää missä oisin, jos en ois sinne mennyt. Sain elämän vähän ruotuun ja pisti miettimään” (H3)

”Sillon ku mä (mainitsee laitoksen nimen) lähdin ni... mä oon itteeni niin monta kertaa kiittänyt siitä, että tajusin ottaa sitä apua vastaan. Et mä ja mun kaverit, jotka tietää, että mä oon ollu laitoksessa, jotka on tuntenu mut pidempää, ne jotka on nähny mut jo lapsuudessa, ni ne on sanonu et mä en olis elossa enää, jos (mainitsee laitoksen nimen) en ois päässy” (H1)

Kekoni (2004, 335 - 336) mainitsee, että oikeanlaisen asennoitumisen avulla eläminen sijaishuollossa nähdään pääsääntöisesti elämään myönteisesti vaikuttaneena ajanjaksona. Oikeanlaisen asennoitumisen seurauksena eläminen sijaishuoltopaikassa näh-

dään alussa yleensä vaikeana, mutta lopulta huomataan, että sijoituksesta on ollut hyötyäkin. Samanlainen suhtautuminen on havaittavissa yhden nuoren haastattelusta.

”Kyllä se aluks tuntu ihan perseeltä. Ja kyllä mulle siinä niinku loppuajasta selkis mahdollisimman monta kertaa, että on tästä niinku hyötyä ollu niinku ihan oikeesti.” (H3)

Nuorista suurin osa (n=4) pystyy mainitsemaan konkreettisia asioita, jotka on opittu sijaishuoltopaikassa. Merkille pantavaa on, että nuorten mainitsemat opitut asiat liittyvät elämänhallintaan ja arkirutiineihin. Sijaishuollossa onkin niin sanotun elämäntaito-opin tarkoituksena antaa lapselle sosiaalisen pärjäämisen edellytykset (Berglund 1995, 107). Nuoret myös mainitsevat kasvaneensa henkisesti sijaishuoltoaikana ja alkaneensa ajattelemaan asioista eri tavalla.

”Niinku tavallaan ollu sillein vanhempiin minkäänlaista kunnioitusta tai tajunnu sillein ajatella sitä niitten huolta ja tämmöstä. Just et meni ja teki miten halus. Mut siellä ku just oli ne tietyt rajat ja joutu siitä perheestäkin olemaan erossa, et oli vaan ne lomat joka toinen viikonloppu, ni osas tavallaan rueta arvostamaan eri asioita eritavalla.” (H5)

”Sit ku tuli (mainitsee laitoksen nimen) ni (mainitsee laitoksen nimen) alko ymmärtämään, et ei pääse elämässä eteenpäin, jos sä et tee näin ja näin... Se niinku et siellä oli ne päivän rutiinit. Et rytmit mitä piti tehdä joka ikinen päivä, et ekaa oli koulu ja sit vasta hupi ja kaikki tällaset jutut.” (H4)

”Kasvo ajatusmaailma paljon ja kasvo henkisesti.” (H6)

Haastattelemistani nuorista suurimmalle osalle (n=4) yksittäisinä positiivisina asioina ovat mieleen jääneet erilaiset vapaa-ajan toiminnot, sekä yhdessä tehdyt matkat. Nuorilla on sijaishuoltopaikassaan ollut mahdollisuus päästä kokeilemaan uusia asioita, joihin heillä ei aikaisemmin ole ollut mahdollisuutta. Nuorille on siis muodostunut erilaisia positiivisia elämäntarinoita. Elämäntarinoita tarkastelemalla pääsee kertomusten ääreen, jotka kulkevat mukana ja vaikuttavat elämän kulkuun (Känkänen 2004, 233).

”Siel ajettiin mönkkäreillä ja tehtiä kaiken näköstä, mitä ei ollu aikasemmin mahdollista. Ja siis Imatralla ku vaijerilla mentiin sen Imatran kosken yli, ni sehän oli ihan huippuu.” (H2)

”Laskettelureissut. Ne oli ihan parhaita... Jää ikuisesti mieleen.” (H4)

5.1.2 Puutteet sijaishuoltopaikan toiminnassa

Vaikka kaikille haastattelemilleni nuorille (n=6) on muodostunut kokonaisuudessaan positiivinen kuva omasta sijaishuoltoajastaan ja sijaishuoltopaikastaan, niin kaikki nuoret pystyivät luonnollisesti mainitsemaan myös joitakin negatiivisia asioita. Nuorten mainitsemat negatiiviset asiat ovat hyvin yksilöllisiä tai saattavat olla vain kertaluontoisia tapauksia. Esiin nousevia negatiivisia asioita ovat huonot henkilökemiat tiettyjen ihmisten kanssa, sekä tilanteet, joissa nuori on tuntenut tulleen kohdelluksi väärin.

”Osa nuorista ja muutama ohjaaja, joitten kanssa mulla meni ihan niin-ku hermo. Ne oli vaan semmosia, ketkä oikeestaan ärsytti ja vittuili ihan tarkotuksella.” (H3)

”Mä muistan kerran... Mä (mainitsee toisen nuoren nimen) heitin siinä kodinhoitohuoneessa läpällä jotain irstasta. (mainitsee työntekijän nimen) oli uus siellä sillon töissä ja sit se sano et ”ei, et voi puhua (mainitsee toisen nuoren nimen) noin” ja mä olin, et läppä läppä, et elä nyt hermostu, ni sit se tota alko siinä hirveesti jotenkii vauhkoomaan ja mä aloin itekkii vähä hermostumaan, et mitä pillastut hyvänen aika. Et (mainitsee toisen nuoren nimen) sitä mitenkään pahalla ottanu, sitä mun heittoa siinä. Sitte se laitto mut seisomaan johonkii se (mainitsee työntekijän nimen) ja ”sinä olet asiakas täällä. Minä olen ohjaaja”! Se oli oikeen niinku vallankahvassa kiinni, ku olla ja voi. Tuntu, et se oli oikeen virkaintonen niinku viimesen päälle.” (H5)

Haastatteluista nousee negatiivisten asioiden lisäksi myös sijaishuoltopaikan toimintaan liittyviä puutteita. Nuorten mainitsemat sijaishuoltopaikan puutteet eroavat nega-

tiivisista asioista siten, että ne ovat olleet toistuvia ja ne koskevat koko sijaishuoltopaikan toimintaa, eivätkä esimerkiksi yksittäistä lastenkodin ohjaajaa.

Nuorista neljä mainitsee sijaishuoltopaikan, eli tässä tapauksessa yksityisen lastenkodin toimintaan liittyviä puutteita. Yksi esiin nousseista lastenkodin toimintaa koskevista puutteista on ohjaajien informaatio-ongelmat ja yhteisten toimintatapojen puuttuminen. Seuraava katkelma haastattelusta kuvaa hyvin tätä asiaa.

”Ja sitte oli mun mielestä kans yks semmonen, mikä toistu usein, mikä ärsytti mua tosi usein. Ku toi opetti toi (mainitsee työntekijän nimen) mulle semmosen tavan, ku mä olin vähän semmonen ja oon edelleenkin vähän semmonen äkkipikanen, et mä en mieti mitä mä sanon. Ja just niinku mä oon huoritellu ja homotellu niitä ja haukkunu ja sanonu tosi pahasti. Niinku tyhmiä asioita niinku suutuksissani. Ni (mainitsee työntekijän nimen) opetti mulle semmosen, et ku tuntuu, ettei sano mitään järkevää, ni voi lähtee siitä tilanteesta pois, niinku vaikka omaan huoneeseen vaikka kymmeneks minuutiks ja sitte ku on ajatukset kasassa, ni voi tulla takasi ja sitte rauhassa keskustella. Ni oisko se ollu (mainitsee työntekijän nimen) kenen kaa joskus tappelin, ni se ei antanu mun lähtee siitä pois. Sithän sieltä tuli sitä vittua ja homoa ja kaikkee... Ni se oli tyhmää, ku ei ollu semmosta ns. tasalaatusuutta. Et ei ollu semmosta, et kaikkien kaa ois voinu toimia samalla tavalla”. (H5)

Edellä esitetystä haastattelun katkelmasta käy hyvin esiin, kuinka nuori on tuntenut vaikeaksi sen, ettei kaikkien työntekijöiden kanssa ole voinut toimia yhteisellä tavalla. Nuoren tuntemus on hyvin ymmärrettävää, koska häntä oli nimenomaan opetettu toimimaan tietyllä tavalla, mitä kaikki työntekijät eivät ole kuitenkaan sallineet. Pitää kuitenkin ottaa huomioon, että vaikka työntekijöillä olisi yhteiset toimintatavat, niin jokainen on työssään oma persoonansa. Jokaisen työntekijän ja nuoren suhde muodostuu omanlaisekseen heidän yksilöllisessä vuorovaikutuksessaan. (Reinikainen 2009, 63.)

Toinen esiin nouseva puute on nuorten mielipiteiden kuuntelemattomuus. Nuorista osa (n=2) mainitsee, että he olisivat sijoituksen aikana toivoneet heidän mielipiteitä kuunneltavan enemmän ja halunneet asioihin enemmän valinnanvaraa. Haastatteluissa nuo-

ret täsmentävät, etteivät tarkoita sitä, että jokainen saisi kuitenkin toimia pelkästään oman mielensä mukaan.

”Ehkä siis sillein, et ois ollu enemmän niinku valintaa. Ei sillein, et jokainen saisi toimii oman mielen mukaan, mut sanotaan, et kaks vaihtoehtoo”. (H2)

”No mun mielestä ois pitäny enemmän ottaa huomioon nuorten tahto. Siis ei missään semmosessa, että minä haluan sitä ja tätä vaan ihan niinku jossain konkreettisemmissa asioissa. Et jos vaikka halua puhumaan jollekkii ulkopuoliselle, ni mietitään ja ois vaikka järjestetty sellanen oikeesti.” (H6)

Nuorten puheista voi havaita, että heillä ei ole aina ollut mahdollisuutta osallistua tai vaikuttaa asioihin, jotka ovat koskeneet heitä itseään. Mahdollisuus osallistua ja vaikuttaa asioihin, on ratkaisevaa ihmisen identiteetin kehittymisen kannalta. Tärkeimpiä elementtejä lapsen osallistumisessa on vuorovaikutus aikuisen kanssa. Lapsen pitäisi-kin tulla kuulluksi omassa asiassaan vaikka aikuinen ei näkisi sitä yhtä tärkeänä kuin lapsi. (Hotari ym. 2009, 117 – 125.)

5.2 Valmiudet sijaishuollosta omaan elämään

Tässä luvussa käsittelen toista tutkimuskysymystäni, *millaiset valmiudet yksityisen lastenkodin entiset asiakkaat ovat saaneet sijaishuoltopaikastaan omaan itsenäiseen elämään*. Tutkimuskysymyksessäni keskityn erityisesti nuorten sijaishuoltopaikan itsenäistymisvaiheessa saamaan tukeen. Itsenäistymisvaiheella tarkoitetaan tässä luvussa sitä, että nuori on asunut sijaishuoltopaikan itsenäistymisasunnossa ollen vielä kirjoilla yksityisessä lastenkodissa. Lopuksi tuon esiin millaisia tavoitteita ja odotuksia nuorilla on ollut koskien itsenäistä elämää, sekä nuorten mahdollisia pelkoja itsenäiseen elämään liittyen.

Itsenäistyminen on useampia vuosia kestävä prosessi, joka alkaa jo sijaishuollon aikana. Sijaishuollossa olevat nuoret oppivat useimmiten jo sijaishuollon aikana käytännön arjen taitoja, joita vaaditaan itsenäistymisessä. (Törrönen & Vauhkonen 2012, 93 – 94.) Kaikki haastattelemiini nuoret (n=6) kertovat oppineensa sijaishuoltopaikassaan

itsenäisessä elämässä vaadittavia valmiuksia. Keskeisimpiä esiin nousseita opittuja asioita ovat rahankäyttö, sekä vastuunottaminen itsestään ja omista asioistaan.

”Tai kun mun mielestä (mainitsee laitoksen nimen) kasvatti mua tai opetti mua siihen, et niinku pitää ite varsinkii ku on täyttäny 18, ni pitää ite huolehtia asioista. Et mä oon vastuussa siitä mitä mä teen, eikä kukaan muu.” (H4)

”No mun mielestä ehkä kaikista isoin se et opetettiin ainakii sillon huolehtimaan raha-asioista ja muista tai ylipäätään autettiin itsenäistymään, ettei ollu ihan niinku mamman helmoissa, ettei osannu mitään tehdä. Et sit, ku muuttaa omaa asuntoon, ni sit osaa huolehtia raha-asioista”. (H6)

Itsenäiseen elämään kohdistuvien valmiuksien oppiminen kaikkien nuorten kohdalla selittää myös sen, että nuorista suurin osa (n=5) tunsu olleensa valmiita itsenäiseen elämään sijoituksen jälkeen. Nuorista neljä perustelee valmiutta itsenäiseen elämään jälkikäteen osittain sillä, että heillä oli sijoituksen päätyttyä työ- tai opiskelupaikka.

”Kyllä joo. Kyllä mä siitä muutin heti omaan kämpppään ja lukiota jatkoin.” (H5)

”Kyl miust tuntu. Sillon ku mie pääsin pois (mainitsee laitoksen nimen) ni miulla meni asiat tosi hyvin. Ainakii omasta mielestä, ku kävi töissä ja asu iteksee ja hoiti asiat hyvin.” (H6)

5.2.1 Sijaishuollon itsenäistymisvaiheessa saatu tuki

Haastattelemistani nuorista suurin osa (n=5) on käynyt läpi lastenkodin itsenäistymisvaiheen. Heistä jokainen kertoi saaneensa itsenäistymisvaiheessa riittävästi tukea. Itsenäistymisvaiheessa saatu tuki on nuorten mukaan keskittynyt omien henkilökohtaisten asioiden hoitamisen opetteluun ja rahankäytön huomioimiseen. Tueksi mainitaan myös lastenkodin ohjaajan ajoittainen fyysinen läsnäolo itsenäistymisasunnolla.

”Menin (mainitsee paikkakunnan nimen) itsenäistymään, ni sillonhan illalla ohjaaja tuli käymään ja kysy kuinka mä voin ja mitä me tehdään ja tällein näin... Sit just kaikkien omien asioiden hoidossa, että pitää ite soittaa vaikka lääkäriin tai jos tarviit ajan kampaajalle, et (mainitsee laitoksen nimen) ei hoida enää nitä sun puolesta vaan sun täytyy ite soittaa sinne. Ni mun mielestä sekin oli tosi hyvä juttu.” (H4)

”Mulla oli jo siinä vaiheessa se, et ku mä tykkään tuhлата rahaa. Jos mulla on rahaa, ni mun on pakko tuhлата se heti pois. Mä en tiedä mistä se johtuu. Kyllä sillon se huomattii ja mua autettiin siinä.” (H1)

Merkille pantavaa on kuitenkin se, että vaikka nuoret kertoivat itsenäistymisvaiheessa saadun tuen olleen riittävää, niin osa nuorista (n=2) kertoo tukea olleen välillä jopa liikaa ja itsenäistymisvaihe nähtiin jopa näennäisenä itsenäistymisenä, joka ei vastaa millään tavalla todellista itsenäistä elämää. Kyseiset nuoret olisivat toivoneet enemmän mahdollisuutta harjoitella itsenäistymistä ja itsekseen oloa.

”Katottiin tarkkaan, et onks kaikki varmasti hyvin. Ihan ku mä en osais mitään tehdä ite, et en mä mikään pikku vauva oo... Tai siis ois voinu ehkä niiku antaa enemmän mahdollisuutta oikeesti harjoitella sitä itsenäistymistä, koska se toimi vähän niinku sillein, et mä olin sen tunti määrän siellä kämpillä ja sit oli sillai, et millo mut haettiin ja yleensä mä tulin koulusta suoraan (mainitsee laitoksen nimen) ja mä olin päivän siellä ja sit vasta iltatyöntekijän kyydillä nukkumaan sinne kämpille. Sillein niinku ei siinä oikeesti joudu itsenäisesti olee mitenkään.” (H2)

”No siinä mielessä se itsenäistymisjuttu oli mun mielestä vähän sellainen... ööö... periaatteessa niin ku kulissi itsenäistymistä, ku mä olin siellä vaan yöt. Et mä lähin sieltä (mainitsee paikkakunnan nimen) linkillä kouluun ja koulusta suoraan (mainitsee laitoksen nimen) ja sitte vasta iltapalan jälkeen illalla sinne takasi nukkumaan. Ei se tavallaan sillein mun mielestä niinkään itsenäistymistä ollu, ku en mä ollu siellä ensimmäistäkään kokonaista päivää ikinä. Edes viikonloppuisin niinku itestään.” (H5)

5.2.2 Odotukset itsenäisestä elämästä

Haastattelemini nuorten odotukset itsenäisestä elämästä sijoituksen jälkeen keskittyivät suurimmalla osalla (n=5) perus arkielämään. Nuoret tarkoittavat tällä sitä, että he käyvät joko koulussa tai töissä ja elävät omien sanojensa mukaan normaalia elämää.

”No sillein, et asun kotona ja aamulla lähen kouluun ja koulun jälkeen voin taas nähä ihmisiä tai tulla kotiin tai liikkua ja illasta sitten kotiin.”
(H2)

”Arkielämä piti saada... tai ainakii tarkoituksena oli saada se arkielämä rullamaan.” (H3)

”Varmaan lähinnä, et tulen elämään samanlaista elämää, ku ihan tavalliset ihmiset. Pelkkää laskujen maksamista ja työntekoa. Ei varmaan oikeen muuta.” (H6)

Nuorista puolilla (n=3) itsenäiseen elämään liittyi myös pelkoja. Kaksi mainitsi peloksi sijaishuoltopaikasta irtaantumisen. Sijaishuoltopaikasta irtaantumisessa heitä oli pelottanut yksin oleminen ja tuen puuttuminen.

”Sillon mua pelotti se (mainitsee laitoksen nimen) irtaantuminen. En mä tiiä tai tuli vaan mieleen, et sit mulla ei oo enää ketään ja kenelle mä sit soitan. Ja keneltä mä saan tukee, ku ei mulla oo täällä ketään.” (H4)

”Mä olin ainakii ihan jännät housussa sillon, ku mä muutin ensimmäistä kertaa. Et mä olin ollu kolme vuotta (mainitsee laitoksen nimen) ja mulla on aina ollu seinänaapuri siellä ja nyt mulla ei oookkaan ketään ympärillä.” (H1)

Raitasen (2001, 97) mukaan irrottautuminen kasvukodista on edellytys itsenäistymiselle. Jotta irtaantuminen sijaishuoltopaikasta olisi ollut helpompaa nuorille, olisivat he kaivanneet enemmän tietoa sijaishuollon jälkeisestä itsenäisestä elämästä. Törrönen & Vauhkonen (2012, 98) toteavat, että sijaishuollosta tarvitaan tietoa myös sellaisilta nuorilta, joilla asiat ovat menneet hyvin, jotta he voisivat rohkaista muita sijaishuol-

lossa olevia nuoria. Toinen nuorista kuvaakin sijaishuollon jälkeisen elämän tuntuneen edessä olevalta mysteeriltä ja olisi toivonut esimerkiksi sijaishuoltopaikan entisten asiakkaiden kertomuksia tueksi.

”Olis ollu kiva kuulla vanhojen nuorten... siis mitä niille kuuluu sen tapahtuneen jälkeen, että tietää, et (mainitsee laitoksen nimen) jälkeen on elämää ja sitä oottaa hirveesti, ni ois kiva tietää miten ihmisellä... jos siellä on jotain menestys tarinoita ja tällasta, ni ois ollu kiva kuulla niitä. Ku se on periaatteessa sitä odottamista. Se oli semmonen mysteeri, mikä seillä edessä tulee. Et se pelotti, mut sitä odotti niin paljon.” (H1)

Yhtä nuorista oli pelottanut oma rahankäyttö. Nuorta oli kuitenkin sijaishuoltopaikassaan neuvottu ja opetettu rahankäytössä, mutta hän tunsu rahankäytön onnistumisen silti epävarmaksi omalla kohdallaan.

”Lähinnä sitä mietti, miten sen rahansuhteen tulee pärjäämään... Ja silloin, ku tiesin, et pääsen (mainitsee laitoksen nimen) pois ja tiesin, et pääsen siihen sossujen tukikämpään asumaan, ni sitten neuvottiin justiinsa näissä rahanmenojutuissa ja muissa.” (H6)

Rahankäytön ja oman taloudellisen tilanteen hoitamisen opettelu ovat tärkeitä taitoja, joita nuorten tulee opetella jo sijaishuollon aikana. Edellä esitetyn nuoren haastattelun katkelmasta voidaan tulkita, että oman rahankäytön opettelu on jäänyt vajavaiseksi, koska nuori on tuesta huolimatta tuntenut asiasta huolta. Sijaishuollossa olevilla nuorilla olisikin hyvä olla oma tili ja verkkotunnukset, jotta he pystyisivät arvioimaan taloudellista tilannettaan ja maksamaan omia laskujaan. (Törrönen & Vauhkonen 2012, 94.)

5.3 Sijaishuollon jälkeinen elämä

Tässä luvussa käsittelen kolmatta tutkimuskysymystäni, millaisena yksityisen lastenkodin asiakkaiden sijaishuollon jälkeinen elämä näyttäytyy. Tuon ilmi miten nuoret itse suhtautuvat tämän hetkiseen elämäänsä, millaisia haasteita ja vaikeuksia nuorten elämässä on esiintynyt sijaishuollon jälkeen, mitkä ovat sijaishuollon jälkeisen elämän kannattelevia tekijöitä ja millaisia tulevaisuuden tavoitteita nuorilla on.

On syytä huomioda, että sijaishuollon jälkeen sekä yhteiskuntaan kiinnittyvä, että syrjäytymiseen liittyvä käyttäytyminen ovat mahdollisia (Jahnukainen 2003, 317). Jokaisella tutkimukseeni osallistuneista nuorista, elämä vaikuttaisi olevan suhteellisen vakaalla pohjalla. Tällä tarkoitan sitä, että nuorilla ei elämässä ole juuri tällä hetkellä akuutteja ongelmia ja jokaisella on tietynlaisia ajatuksia ja tavoitteita koskien omaa tulevaisuutta. Haastattelemistani nuorista suurin osa (n=5) suhtautuukin positiivisesti tämän hetkiseen elämäänsä. Asioita, joilla nuoret perustelevat positiivista suhtautumistaan ovat työ- tai opiskelupaikka, perhe ja läheiset, tai ettei heillä ole tällä hetkellä akuutteja ongelmia.

”Hyvin menee sillai, et mulla on kaikki asiat kunnossa ja ei oo mitään suurempia, akuutteja ongelmia tässä. Kaikista tärkeintä on se, et mulla ittelläni on hyvä olla.” (H1)

”No aika perus normisti. Aikuislukiossa suorittamassa tota lukioo mikä jäi kesken ja asun omassa kämpässä täällä (mainitsee paikkakunnan nimen) kissan kanssa ja poikaystävä asuu (mainitsee paikkakunnan nimen). Et ei täs mitään. Et oon hyvin niinku nähny mutsiikii ja siskoiki aina tässä.” (H2)

Kaikki haastattelemanuoret (n=6) kertoivat heillä olevan omasta mielestään riittävä sosiaalinen verkosto. Sijaishuollon aikana onkin tarve vahvistaa lapselle tärkeitä ihmissuhteita (Törrönen & Vauhkonen 2012, 96). Tutkimukseeni osallistuneiden nuorten kohdalla voidaan todeta tämän toteutuneen. Jokaisen nuoren lähipiiriin kuuluu vähintään toinen vanhempi, sisarukset tai muut sukulaiset. Puolella haastattelemistani nuorista (n=3) lähipiiriin kuului myös oma seurustelukumppani. Kaikilla nuorilla oli myös vähintään yksi läheinen ystävä ja suurimmalla osalla (n=5) voidaan puhua laajasta kaveripiiristä.

”No perheeseen äiti ja sisarukset ja isä ja sitte kavereihin mitä noita nyt on (luettelee nimiä). Ja työkaverit vielä tietenkii.” (H5)

”No niitä on veljet ja isä. Ja kaverit tietenkin... Mulla on hyvä kaveriporukka ollu aina.” (H3)

Yhden haastateltavan kohdalla lähipiiri keskittyi erityisesti oman perheen ympärille. Hänen kohdallaan tilannetta selittää se, että hän on naimisissa ja hänellä on kaksi omaa lasta. Lähipiirin keskittymistä oman perheen ympärille selittää myös se, että haastateltava mainitsi perheen asuvan kaukana tutuista.

”Seki vaikuttaa, et me asutaa 400 kilometrin päässä kaikista tutuista, ni senkää takia ei tuu oltua kenenkää kaa oikeen missään tekemisissä.”
(H6)

Jo sijaishuollon aikana nuoret tarvitsevat apua työ- tai opiskelupaikan löytämisessä (Törrönen & Vauhkonen 2012, 94). Haastattelu hetkellä nuorista puolella (n=3) oli työ- tai opiskelupaikka. Lopuista nuorista kaksi oli työttömänä ja yksi oli lastensa hoidon takia kotona. He kaikki olivat kuitenkin jossain vaiheessa sijaishuollon päättymisen jälkeen olleet töissä tai opiskelleet. Töiden tai opiskeluiden päättymisen syinä ovat haastateltavasta nuoresta riippuen, joko kiinnostuksen lopahtaminen tai terveydelliset syyt. Lisäksi nuorten työsuhteet ovat olleen lyhyitä.

”Sitte lähihoitajaks mä aloin opiskelemaan 2009, mut mun piti lopettaa se kesken, ku mun selkä ei jaksanu sitä. Mä en ois ikinä päässy mistään näytöistä läpi, ku mulla on niin huonossa kunnossa selkä.” (H1)

”Samantien, kun pääsin (mainitsee laitoksen nimen), ni mie menin töihin tänne iss:lle. Olin siellä... en muista kauan... oisinko ollu joku puol vuotta suunnilleen. Sitte olin muutaman kuukauden työttömänä ja sitte mie pääsin päiväkotiin työharjotteluun työmarkkinatuella ja siellä mie olin puolisen vuotta suunnilleen.” (H6)

Yleensä erityisesti koulutuksen keskeytyminen nähdään yksilötasoisena ja yhteiskunnallisena ongelmana (Komonen 2001, 70). Onkin syytä huomioda, että nuorilla joiden opinnot olivat keskeytyneet, eivät olleet myöskään kiinni työelämässä haastatteluhetkellä. Kyseisillä nuorilla oli havaittavissa myös taloudellisia ongelmia sijaishuollon päätyttyä, joita käsittelen tarkemmin seuraavassa luvussa.

5.3.1 Haasteet ja vaikeudet sijaishuollon jälkeen

Vaikka suurin osa haastattelemistani nuorista oli tyytyväinen tämän hetkiseen elämänsä ja nuorten elämä oli haastatteluhetkellä varsin vakaalla pohjalla, niin itsenäiseen elämään sijoituksen jälkeen on kuitenkin liittynyt myös haasteita ja vaikeuksia. Haastattelemistani nuorista suurimmalla osalla (n=4) voidaan todeta olleen sijoituksen jälkeen suuria haasteita tai vaikeuksia. Loput kaksi haastateltavaa olivat välttäneet isoimmilta vaikeuksilta. Heidän elämässään oli luonnollisesti ollut myös pienempiä haasteita, mutta niistä ei ollut muodostunut suurempaa ongelmaa heidän elämässään.

”Se on vähän sillein, et en nyt jotenkii tiiä, mitä se ois... et ihan niinku normaalia elämää. Et kylhän siihen kuuluu vähän huonommat päivät ja välillä vähän paremmat.” (H2)

Nuorilla, joilla oli sijoituksen päätyttyä esiintynyt elämässä suuria vaikeuksia, yhdeksi suureksi ongelmakohdaksi näyttää nousseen rahankäyttö. Nuorista kolmella on ollut vaikeuksia rahankäytön kanssa itsenäisen elämän aikana.

”No kaikista eniten mulla on ollu vaikeuksia rahankäytön kanssa. Siis se on ollu mulle semmonen isoin asia.” (H1)

Myös Törrönen & Vauhkonen (2012, 94) tuovat tutkimuksessaan esiin, että rahankäytön vaikeudet ovat yksi sijaishuollon päättymisen jälkeen nuorilla esiintyvä ongelma. Heidän mukaansa nuoret tarvitsisivat harjaannutusta oikean rahankäytössä maksutoumuksilla ostamisen sijaan. Nuorista, joilla rahankäyttö oli muodostunut sijoituksen jälkeen suureksi vaikeudeksi, kaksi oli sortunut pikavippeihin. Molempien kohdalla voidaan todeta heidän ajautuneen pikavippien kierteeseen. Molemmat haastateltavat mainitsevat, että tarkoituksena oli alun perin ottaa vain yksi vippi ja maksaa se takaisin. Pikavippien ottamisen syyt ja rahankäytön kohde kertovat osittain myös rahankäytön harkitsemattomuudesta.

”Menin sortumaan pikavippeihin. Joo luottotiedot on menny ja velkaa kertyy. Ihan vaan, et lähen kaverin kaa juomaa tai mä tiesin, et millon saan rahaa, et mä pystyn maksaa ne, mut meni niin vähän aikaa, et mä otin erehdyksessä sen maksuun sen vipin. Olin vähän aikaa siinä kier-

teessä. Sit mä en saanut enää rahaa, ku työkkäri ja kela kusi nuo hommat ja ei maksanut enää rahaa. Piti ottaa toinen vippi, että pystyy maksaa toisen vipin ja siitä se sitten lähti.” (H3)

”Ihan alun perin mie otin sen takia, ku mie en ollu saanu sossusta toimeentulotukea ajoissa ja piti maksaa vuokra, ni sit mie mietin miten saan maksettua sen ajoissa ja sitte pitkän harkinnan jälkeen päätin, et otan pikavipin ja makselen sit varmasti takas, ettei luottotiedot mene. Mut sit se... mie en tiiä mikä siinä oli, et en maksanu sitä takas. Sit ajattelin, et ku luottotiedot menee kuitenkin varmasti tosta, ni ihan sama lähenkö ottamaan lisää pikavippejä tosta. Sit ne kaikki rahan menikii ryyppäämiseen ja kaikki muut rahat eläinten hoitamiseen.” (H6)

Myös erilaiset mielenterveysongelmat ovat olleet suuri haaste haastattelemilleni nuorille. Haastatelluista nuorista kolmella oli esiintynyt mielenterveysongelmia sijoituksen päätyttyä. Kuokkanen (2011, 108) toteaa, että nuorten aikuisten toimintakykyä rajoittavat yhä enemmän erilaiset mielenterveysongelmat, joista näkyvimpiä ovat paniikkihäiriö ja masennus. Paniikkihäiriön ja masennuksen lisäksi yksi haastattelemissani nuorista kärsi syömishäiriöstä. Kaikki mielenterveysongelmista kärsineet nuoret ovat kuitenkin saaneet apua ongelmiinsa tai päässeet pahimman vaiheen yli.

”Mulla puhkes tuo syömishäiriö siinä, ku piti tota ni käydä yhtä aikaa koulussa ja töissä.” (H5)

”Siis mä olin masentunu pidemmän aikaa tietämättäni.” (H1)

Lisäksi haastatteluista nousee esiin päihteisiin liittyvät ongelmat. Osalla nuorista (n=2) oli ollut sijoituksen jälkeen vaikeuksia alkoholin käytön kanssa. Toisella nuorista päihdeongelman muodostivat myös huumeet. Heidänkin kohdallaan päihdeongelmat olivat jo taakse jäänyttä elämää. Kyseisten nuorten kohdalla on huomiota herättävää se, että heillä oli ollut sijoituksen päätyttyä ongelmia päihdeiden ja rahankäytön kanssa, sekä mielenterveysongelmia. Heidän kohdallaan sijoituksen jälkeiset ongelmat vaikuttavatkin olevan vahvasti sidoksissa toisiinsa. Seuraava otos haastattelusta kuvaa hyvin, kuinka ongelmat ovat vahvasti sidoksissa toisiinsa.

”No mie en ite tajunnu, et miulla on paniikkihäiriö, ni mie aloin erakoitumaan enemmän ja enemmän. Ja sit, ku mie täytin 18, ni mie aloin ryyppäämään ja join puol vuotta putkeen joka päivä. Ja sitte, ku viina ei enää riittäny, ni rupesin vetämään pillereitä siihen sekaan ja ku sekään ei riittäny, ni mie ratkesin... tai ratkesin ja ratkesin, mut testasin huu-meita ja olin koukussa.” (H6)

Toinen nuorista, jolla ongelmat olivat kasaantuneet, näki syyksi vaikean, jo päättyneen parisuhteen.

”Ku sijoituksen jälkeen mä tein sen tyhmän jutun, et ku mulla ei siinä vaiheessa ollu lähipiiriä ollenkaan täällä (mainitsee paikkakunnan) ja mulla tää mies, jonka kanssa mä muutin yhteen oli tosi huono mies. Hänen hautajaisissaan hänen kaverinsa sano, et onpahan yks paska vähemmän maailmassa. Siinä pientä kuvausta siitä, et hän oli tosi hirvee ihminen ja se jätti mulle tosi isot raha velat. Ja sit hän teki itsemurhan ja syytti siitä mua ja hän pisti mut maanrakoon vei multa itseluottamuksen...kaiken. Niin se on ollu sillain. Kolme vuotta mä sen jälkeen kärsin. Siis mä olin masentunu pidemmän aikaa tietämättäni.” (H1)

Kyseisten nuorten kohdalla elämä heti sijoituksen jälkeen on näyttäytynyt hyvinkin rikkonaisena ja vaikeana. Jälkikäteen on mahdotonta sanoa olisiko nuorten itsenäisen elämän ongelmia pystytty ennaltaehkäisemään paremmin esimerkiksi jo sijaishuollon aikana. Toinen nuorista oli kuitenkin pyytänyt vielä sijaishuoltoaikassa ollessaan mahdollisuutta päästä puhumaan mielenterveydellisistä asioistaan sijaishuoltoajan ulkopuolisen henkilön kanssa. Jostain tuntemattomasta syystä nuoren toive ei ollut toteutunut. Sijaishuollossa olleilla nuorilla voi olla taustallaan traumaattisiakin asioita. Jo sijaishuollossa ja myöhemmin jälkihuollossa tulisikin ottaa huomioon nuoren tausta, jotta mahdollisia ongelmia voitaisiin ennaltaehkäistä. (Törrönen & Vauhkonen 2012, 98.)

5.3.2 Itsenäisen elämän kannattelevat tekijät

Kun nuori on sijaishuollossa, hän saa eniten apua sijaisvanhemmilta tai sijaishuoltoajan työntekijöiltä. Sijoituksen jälkeen nuoren tuki muodostuu enemmän oman per-

heen ja ystävien varaan. (Törrönen & Vauhkonen 2012, 95.) Nuorten sijaishuollon jälkeisen elämän keskeisin kannattelevin tekijä, vaikuttaakin olevan hyvä ja riittävä sosiaalinen verkosto. Haastattelemistani nuorista suurin osa (n=5) mainitsi saavansa arkielämässä tukea ja turvaa omilta vanhemmiltaan, sukulaisiltaan, seurustelukumppaniltaan tai ystäviltään.

”No lähinnä niinku ystäviltä ja mutsilta ja isosiskokin on välillä jeesannu, sillein et jos on... esim. mun isosisko oli kissavahtina yks viikonloppu. Sit mun poikaystävä on vähän aina semmonen, et jos se tai sit mun paras ystävä, kenelle niinku ensimmäisenä soittaa.” (H2)

Nuorten läheisiltä saatu tuki voidaan mieltää sosiaaliseksi tueksi. Se on keskeisin sosiaalisen pääoman resurssi, jota saadaan sosiaalisissa verkostoissa tapahtuvista vuorovaikutustilanteista. Sosiaalinen tuki on terveys- ja sosiaalinen resurssi, joka vaikuttaa yksilön yleiseen selviytymiskykyyn. (Kuokkanen 2011, 64.)

Toinen havaittavissa oleva itsenäisen elämän kannatteleva tekijä on äitiys. Yhdellä haastateltavista on jo omia lapsia ja hän mainitsee lasten pitävän oman mielen kunnossa, sekä pysymään kiinni arjessa. Lisäksi yksi haastateltavista oli raskaana ja mainitsi, että ilman raskaaksi tulemistä hänen oma alkoholinkäyttönsä olisi todennäköisesti äitynyt liian runsaaksi.

”Olin mä silloin tammikuussa joku kolme neljä kertaa baarissa. Tai varmaan enemmänkin. Tai en minä tiä. Mut sit, ku mä sain tietää, et mä oon raskaana, ni se loppu ku seinään.” (H4)

Kyseisen nuoren kohdalla voi selkeästi havaita lapsen odottamisen olevan suojaava tekijä hänelle itselleen. Nuoren elämässä on ollut konkreettinen riskitekijä, jonka raskaaksi tuleminen on ennaltaehkäissyt. Lapsen odottaminen vaikuttaakin muodostavan riittävän vahvan syyn lopettaa runsaskin päihteiden käyttö (Jahnukainen 2003, 318 - 319).

Osa nuorista (n=2) mainitsi myös oman kodin luovan turvallisuuden tunnetta. Heilläkin tärkeimmäksi tekijäksi nousi omat läheiset, mutta he näkevät myös oman kodin turvallisena paikkana, jossa on hyvä olla.

”No läheiset just ja sit koti on mulle semmonen pyhättö. Sen pitää olla semmonen paikka missä on hyvä ja turvallinen olla ja sinne haluaa aina mennä.” (H5)

”Oikeestaan perhe. Varmaan pelkästään. Oikeestaan just niin sanotusti perusasiat, et koti ja ne on semmoset, mitkä pitää pään kasassa.” (H6)

Osa (n=2) haastateltavista nosti esiin myös jälkihuollon tarjoaman tuen. Jahnukaisen (2003, 323) mukaan jälkihuollolla voi olla mahdollisuus vaikuttaa nuoren sijoituksen jälkeiseen yhteiskuntaan jäsentymiseen. Toinen nuorista kertoi jälkihuollon luoneen taloudellista turvaa ja ehkäisseen jännitystä itsenäisen elämän alkutaipaleella.

”Oli nyt sillein tietysti, ku oli kato jälkihuolto, ni oli talous turvattu.” (H5)

Lisäksi yksi nuorista kertoi omien harrastusten olevan tapa helpottaa arkea. Kyseiselle nuorelle musiikista on muodostunut tapa purkaa omia tuntemuksiaan ja liikunnasta tapa purkaa energiaa hallitakseen omaa temperamenttisuuttaan.

”No siis kaikista suurimpana asiana tällä hetkellä, mikä on tullu jo vuosien varrella, on musiikki. Et mä kuuntelen musiikkia ja sit mä... no en mä siis koskaan tee niitä biisejä tai siis julkase missään, mut mä kirjotan musiikkia. Jos mulla on ahdistava olo, ni mä voin kirjottaa sen paperille ja tekee siihen taustat, ni se on auttanu mua tosi paljon. Sitte, jos mulla on tunteiden hallitsemisessa jotain. Siis temperamenttisuutta mitä mulla aina on ollu, ni mä oon opetellu sitä käsittelee liikunnalla.” (H1)

5.3.3 Tulevaisuuden näkymät ja tavoitteet

Viimeisten vuosien aikana koulutuksen merkitys on kasvanut nuorten elämänkulkujen suunnan näyttäjänä (Järvinen 2001, 60). Opinnäytetyöhöni osallistuneista nuorista kaikilla (n=6) tämän hetken tulevaisuuden tavoitteisiin liittyi opiskelu- ja työpaikka. Nuoret toivoivat saavansa tulevaisuudessa mieleisen opiskelupaikan ja lopulta opiske-

luaa vastaavan työpaikan. Osalla nuorista (n=2) työllistymisen tavoite liittyi myös tavoitteeseen saada omat raha-asiat kuntoon.

”No kaikista suurin juttu olis se, että mä saisin maksettua sen miehen jättämät velat, et mä pääsisin töihin, et mä saisin maksettua ne kokonaan pois, että mä pystyisin jatkamaan mun elämäni. Ettei mulla joka päivä oo sitä muistutusta, että mulla on tuolla ulosotossa muutama tonni. Ne kun sais hoidettua pois.” (H1)

Kahden nuoren kohdalla ensisijaisena tavoitteena oli oman terveydentilanteen kohe-
neminen. Molemmilla nuorilla kyse oli mielenterveysongelmista. Vaikka nuoret ovat
päässeet jo pahimman vaiheen yli, niin he toivoivat selättävänsä ongelmat tulevaisuu-
dessa lopullisesti. Toinen nuorista oli haastatteluhetkellä toipumassa syömishäiriöstä
ja toivoi parantuvansa lopullisesti lähitulevaisuudessa.

*”No tavote tällä hetkellä tietenkii on, et sais sen syömishäiriön koko-
naan selätettyä ja vois olla sinut ittensä ja ympäristön kanssa ja ei ois
enää semmosta, tavallaan sen kanssa jokapäiväistä kamppailua itsensä
ja ympäristön ja ruoan kanssa.” (H5)*

Yksi haastattelemistani nuorista oli haastatteluhetkellä raskaana ja hänellä tulevaisuu-
den odotukset koskivat luonnollisesti tulevaa perheenjäsentä. Hän odottaa lähitulevai-
suuden olevan normaalia perhe-elämää ja uskoi jaksavansa ja selviävänsä suuresta
elämänmuutoksesta huolimatta.

*”Varmaan melkein normaalia perhe-elämää. Sitä, että mä jään vauvan
kaa kotiin ja (mainitsee poikaystävän nimen) on töissä, eiku koulussa
anteeks ja sitte tota... niin. En mä usko, et se arki mitenkään muute
muuttuu, muuta ku et meillä on iso vastuu siitä vauvasta. Kyl mä uskon,
et mä pärjään ja selviin ja jaksan. Ku mulla on kummiskii sillein, et pys-
tyy aina soittamaan jollekin ja kysyä, et voitko ottaa vähäks aikaa vau-
van, et haluun nukkua ja tällein.” (H4)*

Nuoresta iästään huolimatta, nuoren puheesta voi tulkita hänen ymmärtävän, että hä-
nellä ja puolisoillaan on edessään suuri vastuunottaminen. Niemelä (2005, 185.) toteaa

nuorten äitien näkevän äitiyden mahdollisuutena henkilökohtaiseen kasvuun, joka edellyttää vastuunottamista muista. Vaikka haastattelemallani nuorella tulevaisuuden tavoitteisiin sisältyi myös kouluttautuminen ja työllistyminen, niin hänen kohdallaan voidaan kuitenkin todeta aikuistumisen olevan perhekeskeistä. Perhekeskeisessä aikuistumisessa korostuvat ihmissuhteet ja koti eli se poikkeaa koulutukseen ja työllistymiseen sidoksissa olevasta aikuistumisesta.

Tutkimukseeni osallistuneiden nuorten tulevaisuuden näkymät vaikuttavat varsin positiivisilta. Tätä voidaan perustella sillä, että kaikilla haastateltavilla ($n=6$) on tavoitteita ja odotuksia koskien omaa tulevaisuutta. Kukaan nuorista ei siis vaikuta olevan täysin eksyksissä oman elämänsä kanssa. Kaikkien haastateltavien tavoitteisiin sisältyi koulutuksen ja työpaikan hankkiminen, mikä voidaan nähdä yritykseksi hallita tulevaisuuden riskejä (Haikkola 2005, 162). Lisäksi nuorten tulevaisuuden tavoitteisiin kuului omien ongelmien selvittäminen, mikä puolestaan kertoo, että omat ongelmakohdat tiedostetaan ja ne pyritään korjaamaan. Nuorten tulevaisuuden odotukset vaikuttavat myös olevan varsin realistisia suhteutettuna heidän tämän hetkiseen elämäänsä.

6 POHDINTA

Nuorten sijaishuollon jälkeiseen elämään vaikuttavat monet eri seikat. Elämä ennen sijoitusta, sijoituksen syyt, sijaishuolto-aika ja sijaishuoltopaikka, sekä sijoituksesta saatu tuki ovat kaikki asioita, joilla on yhteys sijaishuollon jälkeiseen elämään. Tämän vuoksi jokaisen nuoren kohdalla sijaishuollon jälkeisestä elämästä muodostuu omanlaisensa. Toisaalta tiettyjä yhtäläisyyksiäkin löytyy. Esimerkiksi sijoituksen jälkeisessä itsenäisessä elämässä esiintyvät ongelmat näyttävät keskittyvän pitkälti samojen aiheiden ympärille. On kuitenkin todettava, että tässäkin asiassa yleistäminen on vaikeaa. Voidaan kuitenkin sanoa, että sijaishuollon jälkeinen aika on nuorelle haastavaa ja voi olla varsin riskialtista.

Etenkin elämä heti sijoituksen päätyttyä näyttää olevan varsin kriittistä aikaa. Tutkimukseeni osallistuneista nuorista, joilla oli esiintynyt ongelmia sijoituksen jälkeen, suurimmalla osalla ($n=3$) ongelmat keskittyivät nimenomaan itsenäisen elämän alkutaipaleelle. Tämä korostaa sitä tosi asiaa, että jo sijoituksen aikana on tarkkaan pohdittava, millaisia jälkihuollon tukitoimia nuori sijaishuollon päätyttyä tarvitsee. Tilannet-

ta vaikeuttaa se, että yksittäisen nuoren voi olla vaikea hahmottaa, millaista tukea hän itselleen sijoituksen päätyttyä tarvitsee. Nuorella ei välttämättä olekaan todellista kuvaa sijoituksen jälkeisestä elämästä ja odotukset saattavat musertua nopeastikin.

Haluankin nostaa esiin yhden haastateltavan esittämän toiveen. Nuori olisi toivonut sijoituksen aikana kuulevan sijaishuollon entisten asiakkaiden kertomuksia sijaishuollon jälkeisestä elämästä. Nuorelle elämä sijoituksen jälkeen tuntui edessä olevalta mysteeriltä. Barkman (2009, 247) toteaa, että lapsen turvallisuuden tunteeseen vaikuttaa epätietoisuus omasta tulevaisuudesta. Tästä voidaan tehdä johtopäätös, että nuoria varmasti helpottaisi lähtö sijaishuoltopaikasta, mikäli tulevaisuutta pohjustettaisiin ja suunniteltaisiin etukäteen mahdollisimman paljon. Tällöin nuorella olisi edes jollain tasolla realistinen kuva sijoituksen jälkeisestä elämästä, eikä nuoren oma tulevaisuus olisi täysin arvailujen varassa. Samalla myös ennaltaehkäistäisiin riskiä ajautua ongelmiin.

Kokonaisuutena sijaishuollon jälkeinen elämä näyttäytyy varsin positiivisena tutkimukseeni osallistuneiden nuorten kohdalla. Vaikka suurimmalla osalla oli sijoituksen jälkeen esiintynyt erilaisia ongelmia, niin haastatteluhetkellä nuorten elämä vaikuttaa olevan tasapainoista. Omia ongelmia on saatu ratkottua, jokaisella on tulevaisuuden tavoitteita ja kaikilla on elämässään kannattelevia tekijöitä. Lisäksi erittäin positiivinen asia on se, ettei kukaan haastattelemistani nuorista ollut sortunut rikoksiin. Rikoksiin sortuminen on yleisesti ottaen yksi nuorten sijaishuollon jälkeen esiintyvistä ongelmista, joten kyseisen ongelman puuttumisen nuorten elämästä voidaan todeta olevan erinomainen asia (Väliavaara 2004, 13 – 14).

Nuorista suurin osa suhtautuikin tämän hetkiseen elämäntilanteeseensa positiivisesti. Haastateltavien kohdalla tosin oli eroja siinä, mistä positiivinen suhtautuminen omaan elämään johtui. Esiin nousivat työ- tai opiskelupaikka, läheiset ja akuuttien ongelmien puuttuminen. Koulutuksen suhteen mielenkiintoinen asia on se, että haastateltavista vain yksi oli suorittanut toisen asteen tutkinnon. Tosin kahdella nuorilla oli opinnot kesken haastatteluhetkellä. Kuitenkin läpi paistaa osittain kouluttamattomuus, koska kolmella opinnot olivat jääneet kesken, eivätkä he olleet saaneet hankittua uutta opiskelupaikkaa. Onkin todettu, että nuorten, joilla opinnot ovat keskeytyneet, koulutuspolut sopivat heikosti koulutusyhteiskunnan ideamalliin, jossa lähtökohtana on tutkintoon tähtääminen heti peruskoulun jälkeen (Komonen 2001, 75).

Nuorille on muodostunut jälkikäteen positiivinen kuva omasta sijaishuoltoajastaan. Nuorten positiivinen suhtautuminen omaan sijaishuoltoaikaan ja sijaishuoltopaikkaan pohjautuu vahvasti siihen, että nuoret tuntevat sijaishuollon vaikuttaneen positiivisesti heidän elämäänsä. Nuoret toivat esiin, että he ovat oppineet sijaishuoltopaikassaan elämähallintataitoja ja saaneet valmiuksia itsenäiseen elämään. Nuorista yhtä lukuun ottamatta kaikki kertoivat tunteneen, että ovat valmiita itsenäiseen elämään.

Kyseinen asia on varsin mielenkiintoinen, koska nuorista suurimmalla osalla on kuitenkin ollut suuriakin vaikeuksia sijaishuollon jälkeen. Esimerkiksi suureksi ongelmaksi osalla on muodostunut rahankäyttö vaikka nuoret mainitsivat, että heitä on sijaishuollon aikana opastettu rahankäytössä. Voidaankin siis pohtia onko sijaishuollon aikana rahankäytön opettelu ollut riittävää tai onko se ollut millään tavalla realistista suhteutettuna normaaliin arkielämään?

Nuorten kertomukset sijaishuoltoajasta vaikuttavat varsin luotettavilta, koska nuoret toivat haastatteluissa rohkeasti esiin myös negatiivisia asioita omasta sijaishuoltopaikastaan. Negatiiviset asiat liittyivät huonoihin henkilökemioihin ja yksittäisiin kaltoin kohteluihin. Kyseiset seikat eivät ole kuitenkaan pilanneet nuorten kokonaiskuvaa omasta sijaishuoltoajasta vaikka osalla nuorista ne vaikuttivatkin olevan vielä vahvasti muistissa.

Tutkiessani nuorten ajatuksia sijaishuoltoajasta ja nuorten sijaishuollosta saamia valmiuksia, tarkoitukseni oli myös tuoda sellaista tietoa opinnäytetyöni tilaajalle, jonka avulla yksityinen lastenkoti pystyisi tarkastelemaan omia toimintatapojaan ja tarpeen vaatiessa jopa kehittämään niitä. Haluan kuitenkin tarkentaa, ettei opinnäytetyössäni ole kysymys kehittämishankkeesta vaan tutkimuksesta, jonka avulla yksityisen lastenkodin on mahdollisuus saada relevanttia jälkiseuranta aineistoa.

Uskonkin, että opinnäytetyöni pystyy tarjoamaan luotettavaa tietoa yksityiselle lastenkodille. Esimerkiksi nuorten mainitsemat puutteet sijaishuoltopaikan toiminnassa ja lastenkodin itsenäistymisasunnossa vietetty itsenäistymisvaihe, jonka osa nuorista tunsi näennäiseksi itsenäistymiseksi, ovat asioita, jotka lastenkodin on syytä ottaa huomioon tulevaisuudessa. Toisaalta nuorten positiivinen suhtautuminen sijaishuolto-aikaan ja sijaishuoltopaikkaan ovat viesti siitä, että asioita tehdään oikein. Lisäksi on

tulkittavissa, että suurimmalle osalle nuorista lastenkoti on pystynyt vaikuttamaan positiivisesti heidän elämäänsä.

Aineistoni luotettavuutta tukee myös Hirsjärven & Hurmeen (2001, 185) määrittelemät haastatteluaineiston kriteerit. He määrittelevät, että haastatteluaineisto on luotettavaa, kun kaikkia haastateltavia on haastateltu, tallenteiden laatu on hyvä, litterointi noudattaa samoja sääntöjä koko tutkimuksen ajan ja luokittelu on johdonmukaista. Opinnäytetyöni haastatteluaineisto on sidoksissa edellä mainittuihin kriteereihin, joten aineistoni voidaan määritellä tässäkin suhteessa luotettavaksi.

Tarkasteltaessa opinnäytetyöni tutkimustuloksia on havaittavissa, että sijaishuollon jälkeen mahdollistuu tasapainoinen ja yhteiskuntaan kiinnittyvä elämä, vaikka sijaishuollon jälkeen elämässä esiintyisi suuriakin ongelmia. Nostankin tämän asian opinnäytetyöni keskeisimmäksi tutkimustulokseksi. Tutkimukseni perusteella näyttää siltä, että onnistuneella ja itsenäiseen elämään valmistavalla sijoituksella mahdollistetaan nuorelle vakaa itsenäinen elämä ja kyky selviytyä vaikeistakin ongelmista. Onnistuneesta sijoituksesta tutkimukseeni osallistuneiden nuorten kohdalla kertoo se, että he suhtautuvat sijaishuoltoaikaansa positiivisesti ja näkevät sen elämään myönteisesti vaikuttaneena ajanjaksona. Lisäksi on todettava, että myös itsenäisen elämän kannattelevat tekijät ovat olennainen osa sijaishuollon jälkeistä vakaata elämää.

Tarkasteltaessa sijaishuollon jälkeisiä itsenäisen elämän kannattelevia tekijöitä, on syytä kiinnittää huomio sosiaaliseen verkostoon. Tutkimuksestani käy ilmi, että hyvä sosiaalinen verkosto sijaishuollon jälkeen näyttää olevan suuri tekijä hallittuun ja tasapainoiseen elämään. Mielenkiintoista on, että hyvin useasti sijaishuollossa olevilla lapsilla ja nuorilla perhesuhteet ovat hyvinkin rikkonaiset. Tästä huolimatta sijaishuollon aikana pitäisikin pyrkiä vahvistamaan lapsen tai nuoren perhesuhteita, sekä luoda turvallista sosiaalista verkostoa, joka sijoituksen päätyttyä takaisi sen, ettei nuori jää täysin yksin ja tyhjän päälle.

Vaikka tutkimukseeni osallistuneiden nuorten haastatteluista käy ilmi, että heillä on hyvä sosiaalinen verkosto tai muita kannattelevia tekijöitä elämässään, niin silti suurimmalla osalla on esiintynyt elämässä suuriakin vaikeuksia. Kuten jo aiemmin todettua nuorten mainitsemat ongelmat ovat jo yleistettyjäkin sijaishuollon jälkeen esiintyviä ongelmia. Jatkotutkimus ehdotukseksi esitänkin, kuinka näitä jo niin tyypillisiä

sijaishuollon jälkeen nuorilla esiintyviä ongelmia saataisiin entistä paremmin ennaltaehkäistyä?

LÄHTEET

- Barkman, Johanna 2009. Lasten ja nuorten elämäntarinan äärellä. Teoksessa Bardy, Marjatta (toim.) Lastensuojelun ytimissä. Helsinki: Terveiden ja hyvinvoinnin laitos, 241 – 251.
- Berglund, Kim 1995. Matkalla oman elämän hallintaan. Teoksessa Virtanen, Pertti (toim.) Näkökulmia lastensuojeluun. Juva: WSOY, 107 – 116.
- Eronen, Tuija 2013. Viisi vuotta huostaanotosta. Seurantatutkimus huostaan otettujen lasten institutionaalisista poluista. Tampere: Suomen yliopistopaino Oy.
- Haikkola, Lotta 2005. Kunnon kansalaisia. Nuoret, ikä ja osallistuminen. Teoksessa Aapola, Sinikka & Ketokivi, Kaisa 2005 (toim.) Polkuja ja poikkeamia. Aikuisuutta etsimässä. Tampere: Tampereen yliopistopaino Oy, 138 – 166.
- Heino, Tarja 2009. Lastensuojelun tilastot, asiakkaat ja palvelut. Teoksessa Bardy, Marjatta (toim.) Lastensuojelun ytimissä. Helsinki: Terveiden ja hyvinvoinnin laitos, 52 – 75.
- Hirsjärvi, Sirkka & Hurme, Helena 1993. Teemahaastattelu. Helsinki: Yliopistopaino.
- Hirsjärvi, Sirkka & Hurme, Helena 2001. Tutkimushaastattelu. Teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Helsinki: Yliopistopaino.
- Hotari, Kaisa-Elina; Oranen, Mikko; Pösö, Tarja 2009. Lapset lastensuojelun osallisina. Teoksessa Bardy, Marjatta (toim.) Lastensuojelun ytimissä. Helsinki: Terveiden ja hyvinvoinnin laitos, 117 - 132.
- Jahnukainen, Markku 2004. Koulukodin jälkeen. Vuosina 1996 ja 2000 kotiutettujen nuorten yhteiskuntaan jäsentyminen ja riskikäyttäytymisen kasaantuminen. Teoksessa Jahnukainen, Markku; Kekoni, Taru; Pösö, Tarja (toim.) Nuoruus ja koulukoti. Helsinki: Hakapaino Oy, 293 - 330.
- Järvinen, Tero 2001. Koulutusjärjestelmän yksilöllistyminen ja valinnan vapaus. Teoksessa Kuure, Tapio (toim.) Aikuistumisen pullonkaulat. Pieksämäki: Kirjapaino Raamattutalo Oy, 60 – 69.
- Kekoni, Taru 2004. Koulukoti kertomuksena. Teoksessa Jahnukainen, Markku; Kekoni, Taru; Pösö, Tarja (toim.) Nuoruus ja koulukoti. Helsinki: Hakapaino Oy, 331 – 352.
- Kitinoja, Manu 2005. Kujan päässä koulukoti. Tutkimus koulukoteihin sijoitettujen lasten lastensuojeluasiakkuudesta ja kouluhistoriasta. Saarijärvi: Gummerus Kirjapaino Oy.
- Komonen, Katja 2001. Työn moraalista koulutuksen moraaliin. Teoksessa Kuure, Tapio (toim.) Aikuistumisen pullonkaulat. Pieksämäki: Kirjapaino Raamattutalo Oy, 70 – 85.

Kuokkanen, Taina 2011. Huono-osaisuus nuoren porilaisaikuisen kokemana. Teoksessa Kuokkanen, Taina; Melin, Harri; Naumanen, Päivi; Painilainen, Timo. ”Elämän suuntaviivat vähän hukassa”. Tutkimus nuorten huono-osaisuudesta. Turku: Uniprint, 56 – 96.

Kuokkanen, Taina 2011. Nuorten aikuisten huono-osaisuus ja sen periytyminen Porissa. Teoksessa Kuokkanen, Taina; Melin, Harri; Naumanen, Päivi; Painilainen, Timo. ”Elämän suuntaviivat vähän hukassa”. Tutkimus nuorten huono-osaisuudesta. Turku: Uniprint, 97 – 124.

Känkänen, Päivi 2004. Hämärän peitto. Ilmaisutaidot ja tarinat aikatilan tekijöinä nuorten kanssa tehtävässä työssä. Teoksessa Jahnukainen, Markku; Kekoni, Taru; Pösö, Tarja (toim.) Nuoruus ja koulukoti. Helsinki: Hakapaino Oy, 214 – 235.

Känkänen, Päivi 2009. Siirtymät sijaishuollossa – hetkiä ja ikuisuuksia. Teoksessa Bardy, Marjatta (toim.) Lastensuojelun ytimissä. Helsinki: Terveystien ja hyvinvoinnin laitos, 232 – 240.

Lastensuojelu 2011. Tilastoraportti 26/2012, 27.11.2012. Suomen virallinen tilasto, Sosiaaliturva 2012. THL. www.dokumentti.fi.
www.thl.fi/fi_FI/web/fi/tilastot/aiheittain/lasten_sosiaalipalvelut/lastensuojelu. Ei päivitystä. Luettu 11.12.2012.

Lastensuojelun käsikirja, 2012. www.dokumentti.fi. www.sosiaaliportti.fi/fi-FI/lastensuojelunkasikirja/tyoprosessi/jalkihuolto/. Päivitetty 7.11.2012. Luettu 10.12.2012.

Lastensuojelulaki, 2007. www.dokumentti.fi.
<http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2007/20070417>. Ei päivitystä. Luettu 19.11.2012.

Metsämuuronen, Jari 2006. Laadullisen tutkimuksen perusteet. Teoksessa Metsämuuronen, Jari (toim.) Laadullisen tutkimuksen käsikirja. Jyväskylä: Gummerus kirjapaino Oy, 80 – 147.

Niemelä, Anna 2005. Nuorena äidiksi – vauhdilla aikuisuuteen?. Teoksessa Aapola, Sinikka & Ketokivi, Kaisa (toim.) Polkuja ja poikkeamia. Aikuisuutta etsimässä. Tampere: Tampereen yliopistopaino, 169 – 195.

Nikander, Pirjo 2010. Laadullisten aineistojen litterointi, kääntäminen ja validiteetti. Teoksessa Ruusuvuori, Johanna; Nikander, Pirjo; Hyvärinen, Matti (toim.) Haastattelun analyysi. Tampere: Vastapaino, 432 – 445.

Nurmi, Jari-Erik 1995. Nuoruusiän kehitys: etsintää, valintoja ja noidankehiä. Teoksessa Lyytinen, Paula; Korkiakangas, Mikko; Lyytinen, Heikki (toim.) Näkökulmia kehityopsykologiaan. Kehitys kontekstissään. Helsinki: WSOY, 256 – 274.

Palomaa, Miia 2010. Nuorten osallisuus sijaishuollon aikaisessa sosiaalityössä. Seinäjoen ammattikorkeakoulu. Sosiaalialan koulutusohjelma. Opinnäytetyö.

Raitanen, Marko 2001. Itsenäistyminen tietää köyhtymistä. Teoksessa Kuure, Tapio (toim.) Aikuistumisen pullonkaulat. Pieksämäki: Kirjapaino Raamattutalo Oy, 97 – 108.

- Reinikainen, Sarianna 2009. Nuorisokodista maailmalle. Kokemuksia nuorisokodissa elämisestä ja aikuisiässä selviytymisestä. Helsinki: Yliopistopaino.
- Riikonen, Susanna 2010. Sijaishuollosta omaan elämään. Kokemuksia laitossijoituksesta ja itsenäisestä elämästä sijoituksen jälkeen. Diakonia ammattikorkeakoulu. Sosiaalialan koulutusohjelma. Opinnäytetyö.
- Ruusuvuori, Johanna; Nikander, Pirjo; Hyvärinen, Matti 2010. Haastattelun analyysin vaiheet. Teoksessa Ruusuvuori, Johanna; Nikander, Pirjo; Hyvärinen, Matti (toim.) Haastattelun analyysi. Tampere: Vastapaino, 9 – 36.
- Ruusuvuori, Johanna & Tiittula, Liisa 2005. Tutkimushaastattelu ja vuorovaikutus. Teoksessa Ruusuvuori, Johanna & Tiittula, Liisa (toim.) Haastattelu. Tutkimus, tilanteet ja vuorovaikutus. Tampere: Vastapaino, 22 – 56.
- Saastamoinen, Kati 2010. Lapsen asema sijaishuollossa. Käsikirja arjen toimintaan. Helsinki: Edita Prima Oy.
- Törrönen, Maritta & Vauhkonen, Teemu 2012. Itsenäistyminen elämänvaiheena. Osallistava vertaistutkimus sijaishuollosta itsenäistyvien nuorten hyvinvoinnista. Helsinki: SOS-Lapsikylä.
- Varto, Juha 1992. Laadullisen tutkimuksen metodologia. Helsinki: Kirjayhtymä Oy.
- Väliavaara, Christine 2004. Sijoitettu lapsi tunnepyörässä. Menetelmiä ja välineitä lapsilähtöiseen lastensuojeluun. Jyväskylä: Pesäpuu ry.

SUOSTUMUS OPINNÄYTETYÖHÖN LIITTYVÄÄN HAASTATTELUUN

Osallistun Juuso Tiusasen nuorten sijaishuollon jälkeistä elämää koskevaan opinnäytetyöhön haastattelun muodossa. Suostun, että sanomaani käytetään opinnäytetyössä ja ymmärrän, että sanomaani voidaan käyttää myös suorina lainauksina. Sanomaani käytetään kuitenkin niin, ettei minua voida tunnistaa tekstistä. Haastatteluaineisto hävitetään asianmukaisesti välittömästi, kun se on tutkimuksen kannalta tarpeetonta. Tutkimus julkaistaan opinnäytetyön muodossa.

Paikka ja aika

Allekirjoitus

1. Ajatukset omasta sijaishuoltoajasta ja sijaishuoltopaikasta

- Sijaishuollon ja sijaishuoltopaikan positiiviset asiat
- Sijaishuollon ja sijaishuoltopaikan negatiiviset asiat
- Sijaishuoltopaikan toiminta
- Sijaishuoltopaikan toiminnan puutteet / kehittäminen

2. Valmiudet sijaishuollosta

- Tuki itsenäistymiseen
- Tuki sijaishuoltopaikan itsenäistymisvaiheessa
- Odotukset itsenäisestä elämästä
- Itsenäiseen elämään kohdistuvat tavoitteet

3. Sijaishuollon jälkeinen elämä

- Sosiaalinen verkosto
- Työ/Koulutus
- Haasteet/Vaikeudet
- Kannattelevat tekijät
- Tulevaisuuden tavoitteet